

Kyrkan som plats vid skolavslutningar?

En studie av lärare och lärarstudenters attityder gentemot kyrkovistelse och konfessionella inslag

Daniel Andersson

Umeå universitet Vt16

Institutionen för idé och samhällsstudier

Kandidatuppsats i religionsvetenskap 15 hp

Handledare: Niclas Lindström

Abstrakt

Denna studie syftar till att undersöka vad blivande lärare och aktiva lärare har för attityder till skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan samt skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan med konfessionella inslag. Studien baseras på en internetenkät som blivande lärare och aktiva lärare svarat på. Resultatet visar att den största andelen av de aktiva lärarna och blivande lärarna var positiva till vistelsen i kyrkolokalerna i samband med skolavslutningar och högtidsfirande. Den största andelen var däremot negativa till företeelsen med konfessionella inslag vid dessa högtidsfiranden. Äldre aktiva lärare och blivande lärare var i högre grad positiva till både vistelsen i kyrkan och de konfessionella inslagen än de yngre. Slutsatserna är att sekulariseringen i Sverige ser ut att fortsätta i linje med de reviderade sekulariseringsteorierna, då konfessionalitet inte länge ses som något önskvärt bland den största andelen av aktiva lärare och blivande lärare. Dock finns det också nämnvärda avvikelser från detta mönster. Kyrkan fortsätter samtidigt ha en sekulär, traditionsbunden roll i skolan och är därför fortfarande relevant.

Nyckelord: Skola, kyrka, skolavslutningar och högtidsfirande, Konfessionella inslag, sekularisering

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	9
1.3 Begreppsförklaringar.....	9
1.4 Metod.....	10
1.4.1 Metodologiska och analytiska utgångspunkter.....	10
1.4.2 Urval, avgränsningar och generaliserbarhet.....	12
1.4.3 Validitet och reliabilitet.....	13
1.4.4 Etiska överväganden.....	13
1.5 Teoretiskt ramverk	15
1.5.1 Introduktion till sekulariseringsteorierna.....	15
1.5.2 De reviderade sekulariseringsteorierna.....	15
1.5.3 Emile Durkheims sekulariseringsteori	17
1.6 Tidigare forskning.....	18
1.6.1 Internationell forskning om sekularisering och Sveriges läge i förhållande till andra länder	18
1.6.2 Sekularisering i Sverige och svensk skola.....	21
1.7 Disposition.....	23
2. Resultat och analys	25
2.1 Respondenterna.....	25
2.2 Attityder gentemot skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan.....	26
2.2.1 Resultatredovisning och analys av svaren på frågorna om kyrkovistelsen	26
2.2.2 Resultatredovisning och analys av motiveringarna till svaren på frågorna om kyrkovistelsen	27
2.3 Attityder gentemot konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan.....	29
2.3.1 Resultatredovisning och analys av svaren på frågorna om konfessionella inslag.....	29
2.3.2 Resultatredovisning och analys av motiveringarna till svaren på frågorna om konfessionella inslag.....	31
2.4 Analys utifrån kategorier av respondenter.....	34
2.4.1 Övergripande resultat utifrån respondenternas kategorier.....	34
2.4.2 Ytterligare analys utifrån respondenternas svarskombinationer	35
2.5 Komparation av åldersgrupper.....	36
2.5.1 Komparation/analys av svaren.....	36
2.5.2 Komparation/analys av motiveringarna till svaren	39
3. Diskussion.....	44
3.1 Resultatöversikt.....	44
3.2 Metod- och resultatdiskussion	45

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Kyrka och stat särades på slutgiltigt år 2000 efter en lång samhällelig sekulariseringsprocess under 1900-talet i Sverige. Sverige har under det föregående århundradet gått från ett konfessionellt samhälle med en konfessionell skola, skolmiljö och undervisning, till ett näst intill totalt sekulariserat samhälle. Kyrkan hade från början stor makt i den svenska folkskolan men med tiden stagnerade inflytandet och allt mer konfessionalitet skalades av. År 1930 var 99.7% av Sveriges befolkning fortfarande medlemmar i Svenska kyrkan.¹ Vid denna tidpunkt var det dock inte möjligt att stå utanför trossamfundet överhuvudtaget och samtliga medborgare föddes in i Svenska kyrkan. Först år 1951 fanns möjligheten att helt stå utanför religiösa samfund. Ända fram till 1962 undervisas det i kristendomskunskap i den svenska statliga skolan, istället för den mer neutrala religionskunskapen som den sedan ersattes av i en tvåstegsprocess (Lgr 62 och Lgr 69).² Självklarheter som att de svenska skolungdomarna gick och konfirmerade sig i kyrkan varje år började snart inte bli lika självklart och den naturliga kopplingen mellan kyrkan och skolan började bli allt mer avskalad. Det var inte heller lika självklart längre att en skolelevs familj överhuvudtaget var kristen eller ens troende.³

De nya läroplanerna som kom år 1962 och 1969 skärpte kraven på religiös neutralitet och konfessionsfrihet och man förkunnade där att hela skolverksamheten från och med nu skulle vara icke-konfessionell i svenska statliga skolor.⁴ Vid detta tillfälle fanns på många platser i landet en mycket lång och mycket starkt förankrad tradition av sommaravslutning, julavslutning samt luciafirande i kyrkan, ofta med någon form av gudstjänst, predikan och psalmsång inblandad. Den lokala förankringen var stark och långt ifrån alla såg det som ett alternativ att bryta dessa traditioner. Denna debatt har sedan dess, till och från, varit en av de hetaste frågorna för lärare runt om i landet, tillsammans med rektorer, Skolverket, Skolinspektionen samt regering och riksdag. Än så länge gäller fortfarande att skolan är icke-konfessionell och det innebär att det inte får förekomma några egentliga religiösa inslag i skolverksamheten överhuvudtaget. Ansvaret för detta vilar på rektorn och om en skola

1 Thurfjell, David, *Det gudlösa folket : de postkristna svenskarna och religionen*, Molin & Sorgenfrei AKADEMISKA 2015, s. 17-37, 50, 56, 230

2 Larsson, Rune, *Samtal vid brunnar : introduktion till religionspedagogikens teori och didaktik*, Lund : Arcus 2009 s. 87-93

3 Thurfjell 2015, s. 17-37, 50, 56, 230

4 Larsson 2009, s. 87-93

planerar att hålla avslutningen i en kyrka måste rektorn i dialog med kyrkan försäkra sig om att det inte kommer finnas konfessionella inslag vid skolavslutningen eller högtidsfirandet.⁵ Många menar att skolan inte ska agera ombud för Svenska kyrkan som ju numer bara är ett samfund som alla andra i samhället, samt att det dessutom rimmar illa med det öppna och toleranta mångkulturella samhälle vi lever i. Andra menar att vi måste bejaka våra traditioner och att det finns ett stort mervärde i att fira skolavslutningar etc i kyrkan, även med tydliga konfessionella inslag, eftersom det genererar historisk kontext och religiös identitet.⁶ Man menar att det faktum att det fortfarande är 6,3 miljoner svenskar som är medlemmar i Svenska kyrkan visar att vi har en kristen tradition i Sverige som fortfarande finns kvar och att skolan inte ska ställa sig emot denna tradition.⁷

Man får alltså vistas i kyrkolokalen i samband med skolavslutningar och annat högtidsfirande men konfessionella inslag är förbjudna enligt skollagen.⁸ Exakt var gränsen går har ofta varit svårt för Skolinspektionen att avgöra och konfessionella inslag fortsätter att förekomma i samband med dessa arrangemang runt om i landet. På Skolinspektionen hemsida finns det exempel på beslut i olika sådana fall som indikerar att prästers anförande, det vill säga tal som hålls i samband med skolavslutningar och högtidsfirande, ofta leder till konfessionella övertramp (exempelvis en prästerligt anförande i samband med en julavslutning som innehåller evangeliska inslag såsom Jesus, frälsning etc). Skolinspektionens beslutsfattande visar också att all annan form av gudstjänst, predikan, bön, välsignelse och psalmsång (utom ”Du blomstertid nu kommer”) är konfessionella inslag enligt deras uppfattning och definition.⁹ Detta är också förenligt med Skolverkets definition och således kommer det också vara denna studies definition (se begreppsförklaring nedan).¹⁰ En kommunal skola i Sverige med konfessionella inslag kan få en stor inverkan på skolmiljön, didaktiken, lärares yrkesroll och praxis för att inte tala om elevernas situation och upplevelse av sin skolgång. Det kommer dessutom att påverka hur elever och lärare som tillhör minoritetsreligioner upplever vistelsen i svenska skolan.¹¹ Därför är det av intresse att undersöka

5 Skolverket. Juridisk vägledning; skolavslutning i kyrkan www.skolverket.se 2015

<http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/2.6125/skolavslutning-i-kyrkan-1.175509> (hämtad 2015-12-18)

6 Thurfjell 2015, s. 20-22

7 Svenska kyrkan. Svenska kyrkan i siffror. www.svenskakyrkan.se 2015 <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> (hämtad 2015-12-18)

8 Riksdagen. Skollagen 2010:800 - kap1 inledande bestämmelser 7§. www.riksdagen.se 2015

https://www.riksdagen.se/sv/DokumentLagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/ (hämtad 2016-04-08)

9 Skolinspektionen. Skolavslutningar. www.skolinspektionen.se 2015

<http://www.skolinspektionen.se/sv/Radochvagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/> (hämtad 2016-01-26)

10 Skolverket. Juridisk vägledning; skolan och kyrkan. www.skolverket.se 2015

<http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/skolan-och-kyrkan-1.162940> (hämtad 2016-01-27)

11 Ouis, Pernilla, Religiös tolkning och praktik i skolan: Om befrielse från undervisning, religionsfrihet och barns

vad yrkesmännen- och kvinnorna som praktiserar i skolan faktiskt har för attityd till detta så hett omdebatterade ämne. Lärarnas och de blivande lärarnas vision av vad kyrkans relation till skolan skall vara i framtiden är högst relevant och jag anser att den bör studeras för att kunna lyftas fram i debatten.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka vad blivande lärare och aktiva lärare har för attityder till skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan samt skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan med konfessionella inslag. Utifrån detta syfte ställer jag följande frågeställningar:

- Hur ställer sig aktiva lärare och blivande lärare till skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan?
- Hur ställer sig aktiva lärare och blivande lärare till skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan med konfessionella inslag?
- Vilken typ av sekulariseringsteori talar de aktiva lärarnas och blivande lärarnas attityder för?
- Vilka likheter och skillnader finns i svaren från aktiva lärare och blivande i olika åldersgrupper?

1.3 Begreppsförklaringar

När jag i denna undersökning använder begreppen *högtidsfirande och skolavslutningar (i kyrkan)* menar jag skolavslutning i kyrkan, vilket inkluderar både sommar- och julavslutningar samt även luciafirande i kyrkan. Att något är *konfessionellt* innebär att det avser religiös bekännelse gentemot en specifik religion.¹² *Konfessionella inslag* i den kommunala skolan är enligt Skolverkets definition allt som bygger på ”konfessionellt vinklad aktivitet”, det vill säga det som inte tydligt har traditionsbundna förtecken eller enbart handlar om högtidlighet.¹³ Detta slås också fast av skollagen: 1 kap. 6–7 §§ där konfessionella inslag definieras som bekännande religiösa inslag som exempelvis bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnelse.¹⁴ *Sekularisering* kan ha lite olika definitioner, den vanligaste definitionen är att sekularisering är de processer som leder till att religionen

rättigheter i skolan, I: *Perspektiv på religionskunskap i svensk skola*, Föreningen lärare i religionsvetenskap, Årsbok 2013 ÅRG. 45, s. 9-12

12 Konfessionell. *Nationalencyklopedin* 2015

[/http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/konfessionell](http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/konfessionell) (hämtad 2016-01-26)

13 Skolverket. Juridisk vägledning; skolan och kyrkan. www.skolverket.se 2015

<http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/skolan-och-kyrkan-1.162940> (hämtad 2016-01-27)

14 Skolverket. Skollagen och andra lagar www.skolverket.se 2015 <http://www.skolverket.se/regelverk/skollagen-och-andralagar> (hämtad 2016-01-27)

förlorar i betydelse i ett samhälle samt i medborgarnas medvetande.¹⁵ Längre begreppsförklaring på detta kommer i teori-delen av uppsatsen. Med *avförröllning* menas den process där upplysningen, vetenskapen och det moderna rationella tänkandet i varierande grad ersätter det övernaturliga eller gudomliga i människors uppfattningar om samhället, världen samt enskilda företeelser.¹⁶

1.4 Metod

1.4.1 Metodologiska och analytiska utgångspunkter

Detta kommer främst att vara en kvantitativ undersökning med hjälp av en internetenkät där jag undersöker hur stor andel av lärarna och lärarstudenterna som är för respektive emot avslutningarna i kyrkan samt konfessionella inslag vid dessa. Undersökningen kommer således i hög grad att handla om kvantifieringar, vilket är anledningen till att jag bedömt att enkätmetoden är den bästa metoden för att besvara frågeställningarna. En internetenkät gör att jag så smidigt som möjligt kan undersöka vad en stor andel av lärarna och lärarstudenterna anser, samt att all insamlad data snabbt kan bearbetas för att analyseras.¹⁷ Plattformen SurveyMesh.se kommer att användas för konstruktion och genomförande av internetenkät-undersökningen. Den utgör en smidig plattform för att göra en studie som innehåller kvantifieringar och kvantitativa data som ska bearbetas och analyseras.¹⁸

Internetenkätens frågor utformas utefter problemområdena i frågeställningarna, det vill säga dels avslutningsfirandet, dels de olika konfessionella inslagen. Frågorna som i enkäten rör skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan är tre stycken och dessa tar upp tre stora högtidligheter: sommaravslutningen, julavslutningen samt luciafirandet. Frågorna som i enkäten rör konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan är fem stycken och dessa tar upp fem olika typer av konfessionella inslag som kan förekomma och har förekommit vid skolavslutningar och andra högtidligheter: Gudstjänst, predikan, välsignelse, bön och psalmsång.¹⁹ Slutligen bifogas också två frågor där respondenterna får motivera sina svar. Dessa frågor får ligga till grund för ett resultat på de tredje och fjärde frågeställningarna, såtillvida att jag då kan undersöka vilka likheter och skillnader som finns i svaren för att kunna kategorisera utifrån undersökningsgrupperna samt får en djupare förståelse

15 Sekularisering. *Nationalencyklopedin* 2015 <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sekularisering> (hämtad 2016-01-26)

16 Thurfjell 2015, s. 123-124, 127-128

17 Ejlertsson. Görän, *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*, Lund: Studentlitteratur 2014, 11-12

18 www.surveymesh.se 2016 <http://www.surveymesh.se/> (hämtad 2016-01-26)

19 Skolinspektionen. Skolavslutningar. www.skolinspektionen.se 2015 <http://www.skolinspektionen.se/sv/Radochvagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/> (hämtad 2016-01-26)

för deras attityder. Detta blir studiens kvalitativa inslag. Frågorna i enkäten kommer alltså inledningsvis handla om avslutningsfirandet i kyrkan och sedan röra en rad olika typer av konfessionella inslag i anslutning till skolavslutningarna och annat högtidsfirande där respondenterna får ta ställning gentemot dessa. I denna process kommer övergripande attityder hos respondenterna således att börja utkristalliseras. De kategorier som förväntas uppträda i samband med att den data som samlas in bearbetas är dels en kategori av respondenter som kommer vara överlag negativa till konfessionella inslag och/eller närvaron i kyrkolokaler, dels en kategori av respondenter som kommer vara överlag positiva till konfessionella inslag och/eller närvaron i kyrkolokaler. Det blir således tre förväntade kategorier:

1. För skolavslutningar i kyrkan men emot konfessionella inslag vid skolavslutningar i kyrkan
2. För både skolavslutningar i kyrkan och konfessionella inslag vid skolavslutningar i kyrkan
3. Emot både skolavslutningar i kyrkan och konfessionella inslag vid skolavslutningar i kyrkan

Kombinationen ”för konfessionella inslag vid skolavslutningar i kyrkan men emot skolavslutningar i kyrkan” ter sig något inkonsekvent och ologisk och förväntas inte uppstå som separat kategori, även om vissa studier visar att sådana resonemang kan finnas när det rör vissa konfessionella inslag i andra sammanhang.²⁰ Man bör i vilket fall förvänta sig en mindre grupp av respondenter som kommer uppvisa någon typ av ambivalens i varierande grad, men som utifrån data-sammanställningen kommer kunna knytas till någon av de tre ovanstående kategorierna. Enkäten innehåller inte något neutralt mittenalternativ vilket gör att respondenterna tvingas ta ställning och således ökar chanserna att resultatet kan användas för att besvara frågeställningarna. Frågorna som rör olika typer av konfessionella inslag är formulerade kort och koncist för att göra det så smidigt som möjligt för respondenterna att besvara dem. De frågor där respondenten får motivera sina svar kommer vara flervalsalternativ där respondenterna får välja mellan färdiga argument för och emot skolavslutningarna i kyrkan samt konfessionella inslag. Detta, för att försäkra mig om att enkäten samlar in data som jag kan använda till resultatet och för att besvara mina frågeställningar. Om enbart textutor lämnas till den kvalitativa delen, finns risken att respondenterna inte fyller i dessa, således går studien miste om chansen att granska hur svaren motiverades. Risken nu blir istället att svaren som kommer in inte är lika uttömmande men samtidigt kommer bestämd och säkert fakta in kring vilka argument som man

20 Exempel på studier vars resultat visar på sådana mönster: Lockneus, Elin, *Döpt för livet : en undersökning av dopföräldrars uppfattningar om dopet i Härnösands stift*, Skellefteå : Artos 2014, Jarnkvist, Karin, *När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt: Berättelser om barn, brudar och bröllop*, Umeå: Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier 2011

motiverar sig med.²¹ Respondenterna behöver inte heller välja ett bestämt antal utav argumenten, utan kan exempelvis bara välja ett utav dem. Möjligheten att inte välja något överhuvudtaget finns också.

Jag har tagit fram några relevanta teoretiska utgångspunkter nedan som ska ge en bakgrund och en grundläggande tolkningsram när jag bearbetar materialet i studien, i synnerhet kring den tredje frågeställningen. Tanken är dock inte att studien enbart ska pröva teorierna, utan det empiriska materialet som jag samlar in i undersökningen också ska få generera teorin, även om forskningsresultatet givetvis kommer kunna sättas i en större ämneskontext. Således vilar studien till viss del också på ett induktivt förhållningssätt (erfarenheter i den empiriska forskningen istället för deduktion, det vill säga låta givna premisser styra). Detta gäller framförallt den tredje och fjärde frågeställningarna om likheter och skillnader i svaren från olika åldersgrupper samt dess relation till sekulariseringsteorierna. Givetvis har frågorna som studien fokuserar på inbyggda premisser om vad som är intressant att undersöka och ett urval har gjorts i flera avseenden, både när det kommer till vilka undersökningen riktar sig mot, vilka frågor som ska vara med i enkäten och hur jag ska bearbeta svaren på dessa frågor. Men min intention är ändå att den skall vara så induktiv och öppensinnad som möjligt. När resultatet sätts i relation till min teoretiska bakgrund skall även detta analyseras i båda riktningarna; det vill säga, om resultatet är oförenligt med teorierna, vad säger det då om teoriernas giltighet etc?

1.4.2 Urval, avgränsningar och generaliserbarhet

För att anlägga ytterligare ett kritiskt perspektiv på undersökningens metod kan man fråga sig vad resultatet i denna enkätstudie kommer att säga och vad man egentligen kommer kunna utläsa ur det. Resultatet, det vill säga de sammanställda svaren i internetenkäten, kommer ge svar på vad lärare och blivande lärare anser i frågan om skolan och kyrkan utifrån den samtida situationen och deras subjektiva föreställningar. Jag kan således inte med någon större säkerhet läsa in exempelvis universella mentalitetsdefinierande svar i mitt resultat eller något liknande. Resultatet kommer som sagt kunna sättas in i en större ämnes- eller forskningskontext kring sekularisering i det samtida Sverige, men en ytterligare svaghet med enkätstudien är att för lite information om respondenternas föreställningar erhålls för att man ska kunna säga något mer djupgående om olika aspekter som är av relevans för deras svar angående sekularisering inom detta område. För detta syfte hade en intervjustudie varit en bättre metod, men denna undersökning riktas sig istället mer mot ett kvantitativt

21 Ejlertsson 2014, s. 51-86

resultat (med kvalitativa inslag som nämndes ovan). Urvalet blir för litet och antalet respondenter för få för att undersökningen ska kunna göra anspråk på någon egentlig generaliserbarhet på ett nationellt/globalt plan. Men studien kan däremot fungera som ett lokalt stickprov. Resultatet kan ge oss ett väldigt bra riktmärke på vad en mindre proportion lärare samt blivande lärare har för attityd i frågan på ett lokalt plan, såsom lärarstudier vid ett universitet i norra Sverige samt aktiva lärare i en norrländsk kommun.

1.4.3 Validitet och reliabilitet

Validitet innebär att undersökningen verkligen mäter det som avses att mätas. *Reliabilitet* innebär huruvida man får samma resultat vid upprepade mätningar. Det vill säga, att de resultat som erhålls är pålitliga utifrån ett slags stabilitetskriterium i vetenskaplig mätning.²² Vad det gäller validiteten så är frågorna i enkäten avhängiga mina valda problemområden indirekt och mina frågeställningar direkt, således bör validiteten vara god. Vad gäller reliabiliteten kring försök att få fram respondenternas attityder gentemot skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan samt skolavslutningar och högtidsfirande med konfessionella inslag, är det kanske möjligt att få samma resultat inom ett kortare tidsspann, vid en upprepad undersökning. Men synen i frågan har ändrat sig över tid och det är inte säkert att ett upprepat försök av den typen jag gör i denna uppsats nödvändigtvis skulle generera samma resultat om exempelvis ett år eller ens om några månader. Attityder gentemot skolavslutningar i kyrkan samt konfessionella inslag vid avslutningarna kan då ha ändrat sig, precis som de har ändrat sig jämfört med för ett år sen, således är reliabiliteten mindre god. Men om man undersöker tendenser i svaren utifrån det teoretiska ramverket skulle dessa troligen vara liknande om ett år. Det vill säga att en senare mätning skulle kunna visa på samma tendenser av exempelvis sekularisering. Dessutom är reliabilitet utifrån ett längre tidsspann inte det mest centrala för min studie då jag endast är intresserad av hur respondenterna väljer att svara just nu i mitt avgränsade område, oavsett hur ”instabila” de faktorer är som ligger bakom varför de svarar som de gör just vid detta undersökningstillfälle. Därför gör jag ändå bedömningen att resultatet som kommer erhållas är pålitligt utifrån dess tänkta syfte.²³

1.4.4 Etiska överväganden

Internetenkäten kommer att byggas på informerat samtycke, det vill säga att de personer som deltar i undersökningen informeras om studiens syfte, de känner till hur den är upplagd samt att man som

22 Ejlertsson 2014, s. 159-160

23 Ejlertsson 2014, s. 107-112

respondent är med i studien på frivillig basis och när som helst kan välja att lämna densamma. Respondenterna ska vara anonyma i enlighet med personuppgiftslagen. Det enda som kommer anges är huruvida respondenten är blivande lärare eller aktiv lärare samt ålder och kön, eftersom detta är av relevans för min fjärde frågeställning. Undersökningen kommer givetvis också följa det så kallade nyttjandekravet, det vill säga att de insamlade uppgifterna inte kommer användas i något annat ändamål än det ändamål som enkäten avser och som respondenten informerats om, alltså studien i fråga.²⁴ Informationen som efterfrågas säger inte heller per automatik vilka religiösa åskådningar respondenterna har, vilket ju skulle vara att fråga efter känsliga personuppgifter (PUL) och innebära ett potentiellt brott mot Etikprövningslagen.²⁵ I min studie frågas efter attityder i en specifik fråga kring konfessionella inslag i skolmiljön. Som nämnes ovan kan vissa ha uppfattningar som gör att de avviker från mönstret att alla troende är för konfessionalitet och vice versa. Här skulle exempelvis några respondenter kunna vara religiösa men samtidigt emot skolavslutning i kyrkan och konfessionella inslag eller tvärtom, en respondent skulle kunna vara för skolavslutning i kyrkan och konfessionella inslag vid denna avslutning, fastän respondenten är ateist eller allmänt sekulär. Detta, eftersom de inte tolkar dem som religiösa osv.²⁶ Således får jag inte ut någon bestämd information om vilken religiös uppfattning respondenterna har, vilket inte heller är grundtanken med studien, och därför sker allt i enighet med PUL och Etikprövningslagen.

En annan relevant etisk aspekt är forskarrollen som jag antar och att hålla den professionell. Jag är av uppfattningen att en enkätstudie gör att man kan distansera sig mer från sakfrågan och ens egna åsikter i sakfrågan än vad man skulle kunnat göra i en intervjustudie. I en intervjustudie skulle en respondent i högre grad kunna uttrycka både faktafel och annat som denne har grundat sin attityd i frågan på, och detta skulle således försvåra för mig som forskare markant. Det skulle kunna försvåra både när jag ska genomföra intervjuerna utan att ”förändra” eller ”påverka” det som respondenterna uttrycker, samt försvåra bearbetningen av forskningsmaterialet och värderingsprocessen av detsamma. Möjligheten till distansering gör att min professionella, neutrala och objektiva hållning som forskare blir hotad. Detta är ytterligare en aspekt som vägts in i valet av internetenkät som metod.

24 Ejlertsson 2014, s. 31-32

25 Codex. Forskningsetiska principer. www.codex.vr.se 2009 <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (hämtad 2016-04-08)

26 Exempel på studier vars resultat visar på sådana mönster: Lockneus 2014, Jarnkvist, 2011

1.5 Teoretiskt ramverk

1.5.1 Introduktion till sekulariseringsteorierna

Mitt teoretiska ramverk kommer att bestå av två olika typer av sekulariseringsteorier som jag kommer använda för att förstå den data som kommer att samlas in. Dels de reviderade sekulariseringsteorierna och dels Emile Durkheims sekulariseringsteori. Fenomenet sekularisering är av stor relevans för min studie av attityderna gentemot konfessionella inslag och skolans relation till kyrkan överlag.²⁷ Detta, eftersom att studien i hög grad handlar om en specifik del av den samtida sekulariseringen och individers relation till detta.

Sekularisering ses ofta som de processer som leder till att religionen förlorar i betydelse i ett samhälle samt i medborgarnas medvetande. Något annat som också brukar kunna knytas till begreppet sekularisering är att religionen förlorar prestige i samhället, det vill säga att dess praktik, symbolik etc får utstå en förlust av inflytande, anseende och auktoritet samt även att den generellt förlorar betydelse för både samhället och medborgarna.²⁸ Sekularisering kan också beskrivas som att religionerna själva blir mera sekulära i sin natur och man tenderar att tro mindre på övernaturliga inslag och den övernaturliga essensen i rituella praktiker. Sekularisering ses som en process där människors tolkningar ”avförtrollas” samt att människor i högre grad blir målrationala. I sekulariseringsteorierna finns också skillnader i hur man definierar då vissa främst undersökt religionens inflytande i ett samhälle medan andra ser till individens tankar och medvetande. Allt detta är relevant då samtliga individer som kommer ingå i studien kommer att ha sina egna infallsvinklar och synsätt till religionens roll i en offentlig samhällssfär som den kommunala skolan är. Dessa definitioner på vad sekularisering är betraktas som universella, men säger samtidigt inget om huruvida denna sekularisering sker, eller i vilken utsträckning.²⁹

1.5.2 De reviderade sekulariseringsteorierna

Peter Berger är en sociolog och sekulariseringsteoretiker som utformat en av de reviderade sekulariseringsteorierna. Enligt honom handlar sekularisering mycket om den ovan nämnda prestigeförlusten som religionerna får utstå.³⁰ Bryan Wilson, en annan utav sekulariseringsteoretikerna,

27 För strykande av påståendet att det sker sekularisering i Sverige, se 1.6 Tidigare forskning

28 <http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sekularisering> hämtad 2016-01-26

29 Aldridge, Alan. *Religion in the Contemporary World – a Sociological Introduction* (3rd ed.) Oxford: Polity (2013), s. 49-52

30 Aldridge 2013, s. 49-52

definierar sekularisering som när religion förlorar social signifikans. Sociologen och sekulariseringsteoretikern Steve Bruce lägger en stor del av sitt fokus på de religiösa konsumenterna, det vill säga de enskilda människorna och menar att efterfrågan på religion ökar och minskar på grund av sociala och kulturella förhållanden som förändras. Både Bergers, Wilsons och Bruce sekulariseringsteorier har bidragit till en slags sekulariseringsmall, där man ser den nutida moderna utvecklingen på ett eller annat sätt som ett naturligt steg i en riktning ifrån ett religiöst samhälle. Genom denna utveckling har individer i den moderna tiden hamnat i ett läge där man ser det sekulära som något positivt och naturligt i relation till religion och religiös inblandning som man ser som något konservativt och bakåtsträvande.³¹

Dessa teorier kallas för de reviderade sekulariseringsteorierna då de innehåller vissa inslag av den äldre Weberianska sekulariseringsteorin som Max Weber utformade. De reviderande sekulariseringsteorierna, inte minst Wilsons teori, innehåller tankar om att modern rationalism marginaliserar religion och bidrar till sekularisering, vilket också är ett arv från Webers teori. I Bruce och Bergers sekulariseringsteorier finns också pluralismen med som en central del, det vill säga att religiös mångfald genererar och driver på sekularisering. Mångfalden gör att religion blir något relativt för individen i ett samhälle. När individen kommer i kontakt med andra religioner och andra religiösa tankesätt förstår individen att den själv och/eller andra i dess närhet i samhället har gjort ett val att tro på en specifik gud/religion, således blir religion något relativt. Detta sporrar i sin tur till att man inte längre ser det som legitimt att ge den egna religionen för stort spelrum och inflytande. Bryan Wilson och Steve Bruce sekulariseringsteorier bygger även mycket på det som de kallar för "the decline of community", ungefär "nedgången för samfundet/gemenskapen". Detta handlar om processen där vi i sekulariserade samhällen har gått från gemenskap till en institutionell uppbyggnad i samhälle/förening, vilket har förändrat dynamiken i samhället och således lett till sekularisering.³²

De reviderade sekulariseringsteorierna får ligga till grund för att tolka resultatet där respondenter hamnar i den kategori av enkätsvar som indikerar att respondenterna överlag är negativa till konfessionella inslag och/eller närvaron i kyrkolokaler. Detta skulle tyda på en prestigeförlust etc för religion och konfessionalitet och kan förklaras av de faktorer som lyfts fram i de reviderade sekulariseringsteorierna. De reviderade sekulariseringsteorierna utgår i hög grad från en substantiell

31 Aldridge 2013, s. 49-52

32 Aldridge 2013, s. 49-65

religiös definition (vad religionen *är*, ex: en tro som innehåller en övernaturlig kraft/makt/gudom). Här ses sekularisering som en mångdimensionell process och det läggs ett stort fokus på religiösa konsumenter, det vill säga de mänskliga individerna. Detta är också en av svagheterna i teorierna, då de religiösa producenterna också är av relevans, det vill säga kyrkorna, samfundet etc. Respondenterna kommer i första hand svara i egenskap av att de är religiösa konsument i detta fall, även om vissa av dem teoretiskt sett skulle kunna vara aktiva inom kyrkor och samfund. Således bör inte studien lida av detta faktum. Dessutom kommer den data jag samlar in i studien röra respondenternas åsikter om huruvida andra individer ska försättas i en miljö med en religiös förankring, det vill säga eleverna i svenska kommunala skolor, utifrån detta så kommer också de reviderade sekulariseringsteorierna att bli högst användbara.³³

1.5.3 Emile Durkheims sekulariseringsteori

Emile Durkheims teori får ligga till grund för att tolka resultat som inte indikerar sekularisering utifrån ovanstående teorier, det vill säga den kategori av enkätsvar som indikerar att respondenterna i denna kategori överlag är positiva till konfessionella inslag och/eller närvaron i kyrkolokaler samt anser att skolavslutningarna och högtidsfirandet i kyrkan samt de konfessionella inslagen i dessa har relevans eller är av vikt för oss i något avseende osv. Denna teori har sin utgångspunkt i en funktionell religiös definition (vad religioner *gör*, vilken funktion den fyller etc). Emile Durkheims teori har ett stort fokus på sociala och materiella fakta, institutioner, strömningar med mera. En hörnsten i hans teori är att samhället är en organism där saker finns till för att de fyller en funktion. Durkheims teori ser religionen som en social sammanhållning, en moralisk gemenskap som i sig fyller en viktig strukturell funktion i samhället. Religion handlar mer om praktiker än föreställningar och riterna, ceremonierna och de konfessionella högtidsfirandena är centrala i detta eftersom de bidrar till att skapa samhörighet och identitet. Religionen kommer att finnas kvar i ny form i framtiden tänkte sig Durkheim, eftersom samhället behöver religionen för att överleva då den samhörighet och sammanhållning som den genererar är essentiell för människor.³⁴ Detta skulle i så fall förklara varför respondenterna i denna kategori svarar som de gör, trots att religionen och konfessionaliteten inte finns kvar i den kommunala skolan i övrigt. Att arrangemangen i kyrkan, och konfessionella inslag vid dessa, skapar samhörighet, sammanhållning och identitet.

33 Aldridge 2013, s. 49-65

34 Aldridge 2013, s. 24-26, 38-41, 148-149

1.6 Tidigare forskning

Min studie om attityder gentemot skolavslutningar i kyrkan kommer att visa på sekularisering i någon grad, eller möjligen avsaknad av sekularisering i någon form. Detta, eftersom studien rör attityder till religion och en religiöst förankrad fråga om kyrkans och konfessionella inslags vara eller icke vara i en bestämd sfär av vårt samhälle, det vill säga skolan. Forskningsläget är tematiskt indelat i internationell forskning och svensk forskning, även om den internationella forskningen också innehåller svensk inrikesforskning kring individuell sekularisering hos svenska folket för att kunna placera in vårt land i en internationell kontext.

1.6.1 Internationell forskning om sekularisering och Sveriges läge i förhållande till andra länder

En hel del forskning har gjorts om sekulariseringen som fenomen och en hel del av den forskningen backar i mångt och mycket upp de reviderade sekulariseringsteorierna, även om man ska komma ihåg att en del av forskningen också talar emot dem. I Dobbelaeres bok *Secularization: An Analysis at Three Levels* från 2004 får man en introduktion till sekulariseringens funktioner utifrån där vi står idag i forskningen av fenomenet. Denna forskning rör främst västvärlden och Europa även om andra världsdelar också är inkluderade, dock inte till samma grad. Man kan se att det sker sekularisering på tre nivåer i samhället, på individ-, samhälls- samt organisatorisk nivå. Dessa tre nivåer överlappar även varandra i olika utsträckning³⁵ Vad man kan se hittills är att när religionen förlorar relevans för individen så uppstår sekularisering, och detta sker på individnivå, men i nog stor omfattning når det samhälls- och religion blir helt irrelevant. Dock är detta inte nödvändigtvis slutdestinationen i processen vilket vi kommer till snart. Forskningsresultaten som visar hur utvecklingsfaserna leder fram till religiös irrelevans skulle kunna tolkas som att den stödjer de reviderade sekulariseringsteoriernas tes om sekularisering och individen, inte minst Bruce tes om religionens relevans för individen som religiös konsument.³⁶ Det vi pratar om nu är alltså en beteendeförändring hos individen som tillslut blir en organisatorisk förändring när religiösa organisationer samt organisationer i de andra samhällssfärerna allt mer måste anpassas till vart individernas efterfrågan har riktats.³⁷

Den samhälls- och religionen visar på hur den differentiering och prestigeförlust, likt dem

35 Dobbelaere, Karel, *Secularization: An Analysis at Three Levels*, Peter Lang AG 2004, s. 137-160, 165-189

36 Se 1.5.2 De reviderade sekulariseringsteorierna

37 Dobbelaere 2004, s. 137-160, 165-189

som Wilson och Berger presenterar i sina teorier, faktiskt inverkar på de samhällsliga institutionerna i många länder just nu. Forskningen kan visa på en viss rationalisering utav organisationerna vilket utifrån de reviderade sekulariseringsteorierna stärker tesen om rationalisering som inte minst Berger driver. Nuvarande forskning är dock för spretig för att man ska kunna föreslå tydliga kopplingar mellan, å ena sidan, den samhällsliga sekulariseringen och religiös inblandning och å andra sidan, mellan organisationers sekularisering och religiös inblandning.³⁸ I ljuset av detta kan man fråga sig vart gränsen mellan individ, samhälle och organisation egentligen går, vilket skulle vara intressant för vidare forskning att utreda. Beroende på hur stort urval som gjorts i forskningen och om fokus legat på religiösa konsumenter eller de religiösa producenterna så ser resultatet ganska olika ut. Att sekularisering sker på olika nivåer är de flesta forskare eniga om, men utöver det ser det onekligen mångtydigt ut. Man skulle således kunna göra många olika tolkningar utifrån den internationella forskning som gjorts. Det är också viktigt att komma ihåg att de flesta forskare fogar sina egna tolkningar till sin forskning samt att det nästan alltid finns åtminstone någon annan forskare som direkt skulle motsätta sig den tolkning som görs utav resultatet. Detta är avhängigt sekulariseringens oberörda komplexitet som blir tydlig i en granskning av forskningsläget. Eftersom denna studie onekligen har ett religiöst individfokus, kommer en stor del av fokuset i forskningsläget därav ligga på de religiösa konsumenterna.

Vidare internationell forskning om sekularisering visar att ökat välstånd i ett samhälle har inverkan på sekulariseringsprocessen. Man kan identifiera mönster som visar korrelation mellan traditionella religiösa värden hos människor i länder med ett lägre välstånd som sedan blir till sekulära/rationella värden i länder med högre välstånd, det vill säga i så kallade i-länder. Sverige hör till ett av de länder som följt detta mönster. Försöken att fastställa kausalsambandet är givetvis många inom religionsforskningen men vad vi kan se rent generellt så blir religion mindre relevant för individerna i ett samhälle där välståndet är högt (med USA som det egentligen enda avvikande landet från detta mönster, utav de länder som undersökts).³⁹ Det finns givetvis många externa faktorer av relevans när man försöker kategorisera ländernas välstånd såsom urbanisering, modernisering, industrialisering etc som alla har olika inblandning i den religiösa dynamiken. Man kan även se skillnader i sekularisering och förhållanden till religion utifrån landets historia samt vilken religion det rör sig om. Men generellt

38 Dobbelaere 2004, s. 16-35, 45-137, 157-160

39 Inglehart, Ronald, *Mapping Global Values – Measuring and Mapping Cultures*. Ed. Y. Esmer and T. Pettersson (Leiden: Brill, 2006), 11-32, s. 115-134

stämmer det ovan nämnda mönstret in på de flesta länder som undersökts. Värt att förtydliga är att det först och främst är förhållandet till den tidigare dominerande religionen/religionerna i samhället som denna sekularisering sker emot. När rationella värden går uppåt, tillsammans med moderniseringen och välståndet, leder denna mångdimensionella förändring till att religion tappar i prestige och relevans. Detta säger den största andelen av den internationella forskning som genomförts.⁴⁰

De religiösa normernas förändring i olika länder har varit föremål för mycket forskning. Ofta har man gjort internationella jämförelser om hur de religiösa institutionerna och individernas religiositet förändras över tid. World Value Survey betraktas ofta som en mycket god måttstock när det gäller forskningen om religiösa värden, hållningar och attityder och den sekularisering som är inblandad. Bara genom en snabb översikt av de förhärskande normerna som rådde i Norden och västra Europa under 1980-talet, kan man snabbt se hur mycket som har förändrats sedan dess. Skillnaderna mellan 1981 års studier och 1990 års motsvarighet visar påtagliga skillnader när individerna i nordiska och västeuropeiska länder fått frågorna om Guds relevans för dem samt frågor kring religiös aktivitet. I nästan samtliga utav dessa länder ger en mindre andel av respondenterna svaret att Gud, religion och kyrkan varit relevanta i deras liv än andelen som gjorde det 1981.⁴¹ Sverige är onekligen ett av de länder som redan 1981 blivit påtagligt sekulärt och utvecklas alltmer till en ytterlighet i senare komparativa internationella studier.⁴² Sverige har blivit ett land där organiserad religion inte har relevans när det handlar om personlig gudstro, normer eller moral.⁴³ Precis som i ett antal andra länder som utvecklats i samma riktning har istället en slags individualiserad form av andlighet ersatt det teologiska stoffet från kristendomen som tidigare varit det som utgjort tros-fundamentet. I studier från 1999, 2000 och vidare in på 2000-talet fortsätter Sverige och svenskarnas normer och attityder till religion och religiösa institutioner vara mycket sekulära.⁴⁴

Det ovan nämnda stadiet som uppnåtts i flera länder med en individualiserad, personlig tro etc, hör till samma forskning som visar på ett slags postsekulärt stadium. Detta stadium hänger ihop med det

40 Inglehart 2006, s. 115-134

41 Inglehart, Ronald, *Modernization and postmodernization : cultural, economic, and political change in 43 societies*, Princeton N.J 1997, s. 280-285

42 Inglehart, Ronald, Welzel, Christian, *Modernization, cultural change, and democracy : the human development sequence*, New York : Cambridge University Press 2005, s. 21, 31, 86-87, 285-291

43 Pettersson, Thorleif, Esmer, Yilmaz, *Vilka är annorlunda?* Integrationsverkets rapportserie 2005:03, s. 13-32

44 Inglehart, Welzel 2005, s. 21, 31, 86-87, 285-291

Detta fungerar också som motivering till valet av teoretiskt ramverk då en så pass stor och central del av forskningen pekar på att Sverige är ett sekulariserat land.

moderniserade samhället där religion visar sig fortfarande ha en viss relevans, även i några utav de länder som genomgått omfattande grader av sekularisering. Till de länder som uppnått detta stadium hör bland annat Sverige.⁴⁵ Denna forskning är en intressant ”avvikelse” från de bredare forskningsresultaten och skulle kunna tolkas som ett stadium som i någon mening talar för Durkheims tes om religions eviga relevans genom dess sociala sammanhållning och moraliska gemenskap.⁴⁶

Utifrån den internationella forskningen om sekularisering blir resultatet i min mikro-studie intressant. Ett resultat som visar på fortsatt nedgång för religiös relevans när det kommer till attityderna om vad kyrkans roll ska vara i förhållande till skolan, kommer den följa samma linje som en rad forskningsresultat som tyder på Sveriges och de övriga västerländska staternas fortsatta sekularisering och relevans- samt prestigeförlust för den tidigare dominerande religionen. Ett resultat som däremot visar på en positiv hållning gentemot skolavslutningar i kyrkan och även konfessionella inslag vid dessa, fogas till den mindre grupp av forskningsresultat som internationellt visar på en fortsatt relevans för religionen i länder som genomgått sekularisering.

1.6.2 Sekularisering i Sverige och svensk skola

Forskningsläget om religion i Sverige har ofta fått infallsvinkeln att behandla avsaknaden av religion i Sverige och svensk skola. Detta behöver dock inte vara en korrekt grundsyn av var vi står. I Sverige befinner vi oss nu i vad många kallar det postkristna samhället. Ett samhälle där religiösa inslag har skalats av från samhällets olika sfärer, däribland skolan.⁴⁷ Det intressanta är då att undersöka hur detta har inverkat på de som lever i detta samhälle efter det som vi kan kalla för den ”konfessionella tiden”. I *Det postsekulära klassrummet* presenteras en religionsdidaktisk studie där man granskat den kommunala skolans gymnasieelever och bland annat deras attityder gentemot religion samt deras personliga livsåskådningspositioner. De flesta eleverna visade sig vara ganska öppensinnade och pragmatiska till religion och ser det som ett spännande komplement. Majoriteten av eleverna kategoriserar sig själva som ”troende” i den mening att det tror att något typ av väsen eller spirituellt värld existerar, även om de har vaga och spridda definitioner på detta. Den sekulära och religiöst neutrala skolundervisningen och skolmiljön tycks ha påverkat eleverna men alltså inte gjort dem icke-troende.⁴⁸ Detta tyder på ett stadium där religion i någon mening fortsätter existera samt vara relevant

45 Inglehart 1997, s. 84-88

46 Se 1.5.3 Emile Durkheims sekulariseringsteori

47 Berglund, Jenny, Larsson, Göran. *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv*, Lund: Studentlitteratur 2007, s. 70-74

48 Carlsson, David ; Thalén, Peder, *Det postsekulära klassrummet : mot ett vidgat religionskunskapsbegrepp*, Uppsala :

och talar således för Durkheims tes.

Däremot visar SOM-institutet i Göteborgs rikstäckande rapport från 2015 (om kulturvanor 1987-2014) att en försvinnande liten andel av respondenterna har låtit kyrkan och religiösa aktiviteter spela någon väsentlig roll för dem. Attityderna har svängt markant sedan 1987, även om Sverige redan då började bli en ytterlighet i jämförelse med många andra länder, även i västvärlden. En annan rapport från samma institution från 2015 kartlägger religiös tro i Göteborg. Också denna undersökning visar på en nedgång för framförallt individens vilja att aktivt delta i organiserad religion. Den största andelen svarar att de aldrig ber till Gud och inte berörs av Svenska kyrkan, kristendomen eller religiositet överhuvudtaget på ett vardagligt plan.⁴⁹ Även om man inte med säkerhet kan säga att just denna lokala studie skulle vara representativ i ett större sammanhang eller rent av kunna generaliseras regionalt eller nationellt är den ändå ett grovt avgränsat stickprov som visar på den tydliga religiösa marginaliseringen som pågår och har pågått under en väsentlig tid i Sverige i samtidshistorien. Således är dessa forskningsresultat även förenliga med den bild vi fick av Sverige i relation till sekularisering i andra länder i det internationella forskningsläget.

Vissa mindre delar av resultatet i studien visar dock på en annan bild som möjligen konkurrerar med den ovan nämnda. Utav respondenterna i studien svarar kring hälften att de någon gång besökt en gudstjänst och över hälften att de är medlemmar i någon typ av religiös organisation, vilket i de flesta fall är Svenska kyrkan. Men samtidigt svarar 55% att de inte tror på någon gud överhuvudtaget. Här kan vi alltså se ett exempel på hur den religiösa tron är slående låg, men att medlemskapen i religiösa organisationer samtidigt fortsätter att hålla kyrkorna och den religiösa symboliken och ceremonierna ”relevanta”.⁵⁰ Durkheims poäng om religion skulle återigen kunna uppfattas som att den stärks av denna kategori av forskningsresultat, det vill säga att religion handlar mer om praktiker än föreställningar, och att riterna och ceremonierna alltid kommer vara centrala.⁵¹ Praktiker och riter fortsätter att spela en stor roll för många svenskar trots den omfattande marginaliseringen av religiösa inslag i svenskarnas vardagsliv och svängningen mot rationella-sekulära normer och värderingar.

Swedish Science Press ; Gävle : Högskolan i Gävle 2015, s. 55-68

49 SOM-institutet. "Samhälle, opinion, massmedia : rapport"- SOM-rapport 2015:18, - SOM-rapport 2015:7. [www.som.gu.se 2016 http://som.gu.se/publicerat/rapporter](http://som.gu.se/publicerat/rapporter) (hämtad 2016-03-03)

50 SOM-institutet. "Samhälle, opinion, massmedia : rapport"- SOM-rapport 2015:18, - SOM-rapport 2015:7. [www.som.gu.se 2016 http://som.gu.se/publicerat/rapporter](http://som.gu.se/publicerat/rapporter) (hämtad 2016-03-03)

51 Se 1.5.3 Emile Durkheims sekulariseringsteori

En relevant aspekt att undersöka är de religiösa friskolorna i Sverige och hur dessa avviker från de sekulära skolorna genom sin religiösa vinkling samt vilka attityder som finns gentemot dessa. *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv* ger en övergripande utgångspunkt samt bidrar till en grundförståelse för ämnet med de religiösa friskolorna. De religiösa friskolorna har tvingas anpassa sig efter de bredare sekulära riktlinjer som kommunala skolans ”föredöme” och skollagen genererar tillsammans med resten av samhället, och inte tvärtom. Kritikerna till religiösa friskolor belyser gärna det faktum att det faktiskt också finns en andel av de elever som går på religiösa friskolor som blir påverkade av en världsbild där friskolans religiöst förmedlade tro är styrande, vissa väljer att gå så långt som att kalla det för regelrätt indoktrinering. Många kritiska röster till konfessionella inslag i friskolorna menar att det ger utrymme för religiös propaganda samt att öppenheten blir lidande av det religiösa/konfessionella klimatet. Det är inte ovanligt att Skolverket och Skolinspektionen går hårt åt de religiösa friskolorna när det kommer till deras konfessionella inslag och den värdegrund som kopplas till detta och ofta finns det opinion för Skolverkets hårda tag. Vi ser alltså ett svenskt samhälle där konfessionella inslag i skolmiljön inte sällan bedöms vara något negativt.⁵²

Forskningen visar samtidigt att många är bredda att slå vakt om rätten till religiösa friskolor som man menar är en del i religionsfriheten. I denna fråga kan det ofta röra sig om både kristna skolor och minoritetsreligioners alternativ till konfessionell skolgång. För många gäller detta så länge det inte rör sig om regelrätt hjärntvätt eller för stort privat inflytande.⁵³ Detta skulle kunna uppfattas som indikationer på att konfessionella inslag kan vara acceptabla i skolmiljön om de är marginaliserade i någon mening. Mest av allt vittnar det om den typiska svenska ambivalensen när det kommer till religion.

1.7 Disposition

I uppsatsens första kapitel presenteras först ämnet genom en kortare bakgrund om skolans relation till kyrkan. Syftet med studien är att undersöka vad blivande lärare och aktiva lärare har för attityder till skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan samt skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan med konfessionella inslag. Metoden för studien är en internetenkät och det teoretiska ramverk som används är dels de reviderade sekulariseringsteorierna och dels Emile Durkheims sekulariseringsteori. I kapitel två presenteras resultatet på de tre frågeställningarna. Resultatkapitlet presenterar resultatet kvantitativt

52 Berglund & Larsson 2007, s. 25-42, 220-241, 263-297

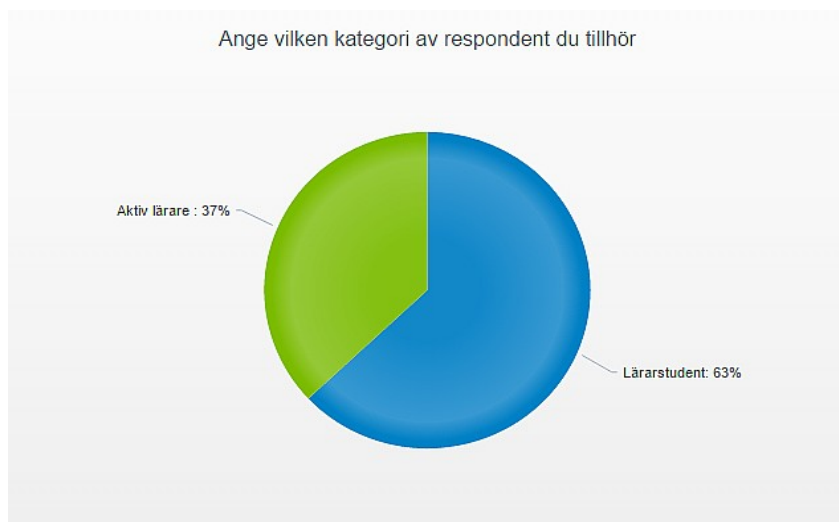
53 Berglund & Larsson 2007, s. 47-81

i form av data från enkätsidan, och detta analyseras sedan i förhållande till det teoretiska ramverket som använts samt forskningsläget. Först presenteras respondenterna som svarat på enkäten. Sedan presenteras och analyseras resultatet på frågeställning nummer ett och frågeställning nummer två. Sist presenteras komparationen av studiens två största åldersgrupper. Utöver detta innehåller också resultatet en analys av kategorier av respondenter utifrån deras olika svarskombinationer. I detta kapitel visar det sig bland annat att den största andelen av de aktiva lärarna och blivande lärarna var positiva till vistelsen i kyrkolokalerna i samband med skolavslutningar och högtidsfirande. Den största andelen var däremot negativa till företeelsen med konfessionella inslag vid dessa högtidsfiranden. Äldre aktiva lärare och blivande lärare var i högre grad positiva till både vistelsen i kyrkan och de konfessionella inslagen än de yngre. Den vanligaste svars-kategorin blev den med respondenter som var positiva till vistelsen i kyrkan men negativa till konfessionella inslag vid densamma. I det tredje och sista kapitlet diskuteras resultatet i förhållande till frågeställningarna, metoden och andra relevanta vetenskapliga aspekter. Slutsatserna som kan dras är bland annat att sekulariseringen i Sverige ser ut att fortsätta i linje med de reviderade sekulariseringsteorierna, då konfessionalitet inte länge ses som något önskvärt bland den största andelen av aktiva lärare och blivande lärare. Dock finns det också nämnvärda avvikelser från detta mönster. Kyrkan fortsätter samtidigt ha en sekulär, traditionsbunden roll i skolan och är därför fortfarande relevant.

2. Resultat och analys

2.1 Respondenterna

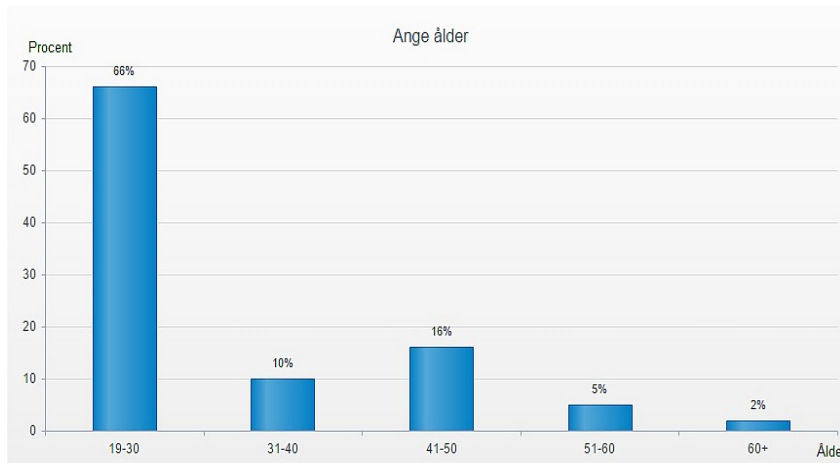
Enkäten genererade 87 svar på 10 dagar genom plattformen SurveyMesh.se. All svarsdata behandlades, bearbetades och presenterades genom denna internetplattform. Svarsfrekvensen för de som påbörjade enkäten var 100%, det vill säga alla som startade den avslutade den också. Respondenterna fick en relativt jämn fördelning mellan de två kategorierna aktiva lärare och blivande lärare, dock med en viss överrepresentativitet på lärarstudenterna. Det totala antalet aktiva lärare blev 37% och det totala antalet lärarstudenter blev 63%.

Figur 1: Kategorifördelning av respondenter

Könsfördelningen blev något mer ojämn då fler kvinnor än män deltog i enkätstudien. 66% av respondenterna var kvinnor och endast 33% var män. Kvinnornas överrepresentativitet i studien är intressant och skulle kunna vara föremål för vidare studier i ämnet. När det kommer till respondenternas åldrar, blev den yngsta åldersgruppen i studien den bäst representerade. 66% av respondenterna var i åldersgruppen 19-30 år, således blev denna åldersgrupp störst. Den näst bäst representerade åldersgruppen blev gruppen 41-50 år med 16%. Skillnaden på antalet respondenter mellan åldersgruppen 19-30 år och de övriga är givetvis markant, men min bedömning är ändå att antalet i den näst största åldersgruppen är nog stort för att en jämförelse mellan den största och näst största åldersgruppen kan genomföras i linje med mina metodologiska avvägningar, utifrån den fjärde frågeställningen. Den ojämna fördelningen av respondenter i de två bäst representerade åldersgrupperna inverkar i komparationens statistiska trovärdighet då åldersgruppen 41-50 endast utgör

16% av respondenterna. Men det är ändå såpass många träffar att man kan utläsa mönster som i sin tur kan jämföras med resultatet från åldersgruppen 19-30 även om denna är större till antalet.

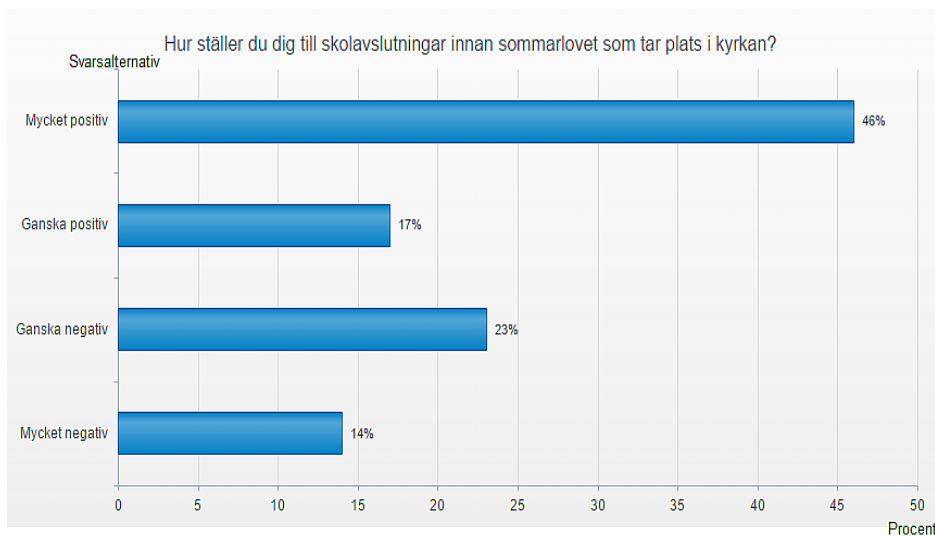

Figur 2: Åldersfördelning

2.2 Attityder gentemot skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan

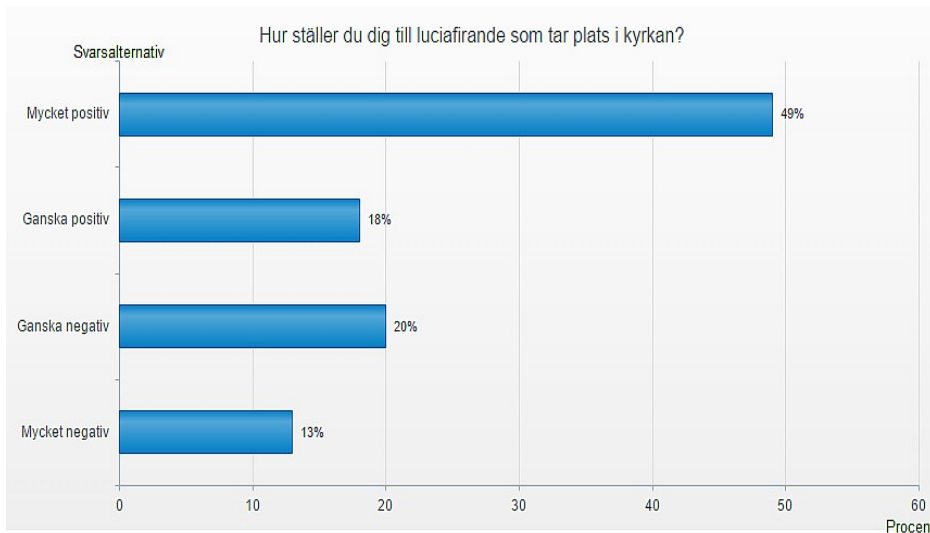
2.2.1 Resultatredovisning och analys av svaren på frågorna om kyrkovistelsen

De aktiva lärarna och lärarstudenterna fick på en fyrgradig skala uttrycka vad de tycker om att de tre högtiderna/avslutningarna sommaravslutningar, julavslutningar samt luciafirande firas i kyrkan och detta blev resultatet: 46% av respondenterna var mycket positiva till att sommaravslutningen tar plats i kyrkan, medan 17% var ganska positiva. 23% var ganska negativa och 14% var mycket negativa till företeelsen.

Figur 3: Attityder gentemot sommaravslutningar i kyrkan

När det kom till julavslutningarnas firande i kyrkan blev resultatet i stort sett samma, majoriteten, i det här fallet 44.8%, var mycket positiva till julavslutningar som tar plats i kyrkan. Den största andelen var alltså även här positivt inställda. 21-22% var ganska positiva samt ganska negativa och endast 10.3% av respondenterna var mycket negativa till företeelsen. Även svaren på frågan om luciafirandet följde samma mönster där hela 49% av respondenterna svarade att de var mycket positiva till att denna högtid firades i kyrkan. 18% svarar att de är ganska positiva till detta medan 20% är ganska negativa och slutligen 13% som är mycket negativa till företeelsen. Vi ser således att majoriteten av respondenterna är positivt inställda till skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan, totalt sett.

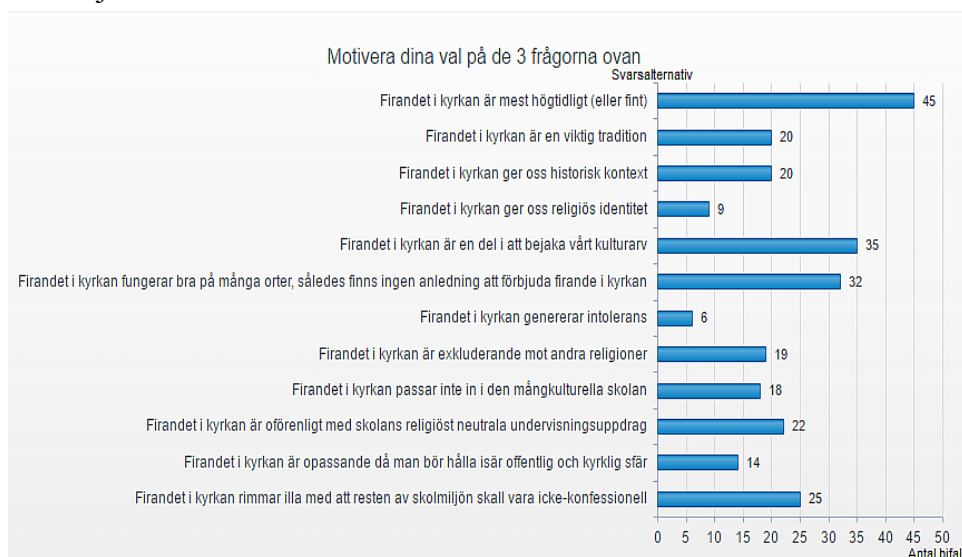

Figur 4: Attityder gentemot Luciafirande i kyrkan

2.2.2 Resultatredovisning och analys av motiveringarna till svaren på frågorna om kyrkovistelsen

När respondenterna sedan fick motivera sina svar på de tre frågorna som rörde skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan utifrån de förberedda argumenten var det vanligaste argumentet att firandet i kyrkan var mest högtidligt (eller fint). Hela 52% av respondenterna motiverade sina attityder gentemot skolavslutningarna och högtidsfirandet i kyrkan med detta argument. Det näst mest använda argumentet var att firandet i kyrkan är en del i att bejaka vårt kulturarv, detta argument ställde sig 40% av respondenterna bakom. Det tredje mest använda argumentet var även det ett av argumenten för skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan, nämligen att firandet i kyrkan fungerar bra på många orter och att det således inte finns någon anledning att förbjuda det. Detta argument brukades av 37% av respondenterna. Först på fjärde plats hittar vi ett argument emot skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan. 29% av respondenternas ansåg nämligen att firandet i kyrkan rimmar illa med att resten av

skolmiljön skall vara icke-konfessionell.

Figur 5: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan

När vi summerar denna del av resultatet ser vi att argumenten för skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan var mer använda än argumenten emot vilket ju också överensstämmer med förväntningarna. Intressant och anmärkningsvärt är att de mest sekulära argumenten på för-sidan är de som varit mest populära, det vill säga att det är högtidligt/fint eller en tradition. Det mest konfessionellt vinklade eller ”religionsfokuserade” utav argumenten, att firandet i kyrkan ger oss en religiös identitet, är det argument som minst antal respondenter använt sig av utav alla argument på för-sidan. Det är således sekulära skäl som respondenterna främst har givit för vistelsen i kyrkan.

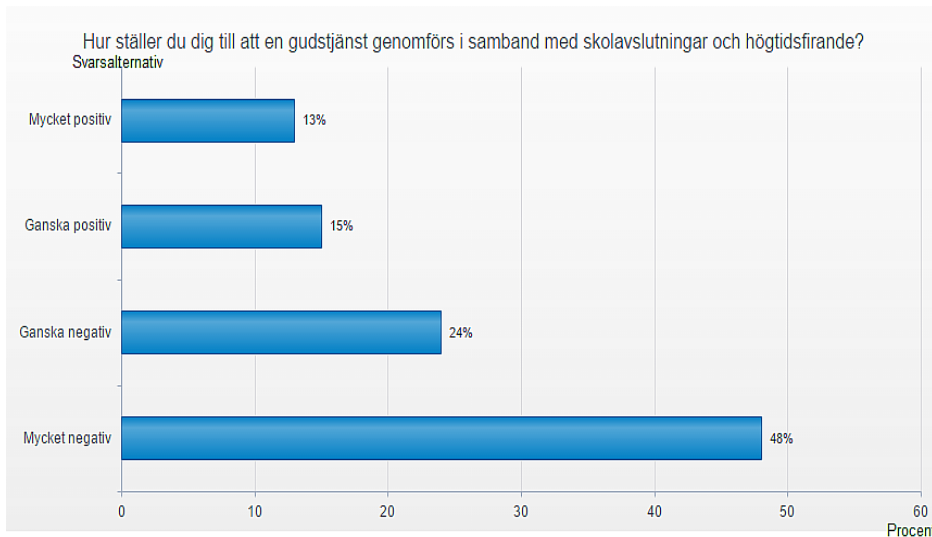
En tänkbar tolkning utav detta resultat är att lärare och lärarstudenter inte är helt sekulariserade än och att religiösa institutioner därför fortfarande har relevans. Men en annan analys skulle istället kunna vara att gruppen lärare är sekulariserade på ett individuellt plan, såtillvida att religion inte är relevant för de flesta individerna i vardagen. Men däremot går det fortfarande att finna en traditionsbunden funktion och relevans för en religionskoppling på ett organisatoriskt plan, och således även incitament för kyrkan och religiösa institutioners varande i samhället, samt deras inblandning i andra samhällsfärer. Detta stämmer onekligen överens med Dobbelaeres analys av forskningsläget där sekularisering kan se olika ut på de tre olika nivåerna, organisations-, individs-, och samhällsnivå. På individnivå har den sekulariseringen, utifrån de reviderade sekulariseringsteorierna, kommit längre än den process som finns på organisatorisk nivå. På organisatorisk nivå verkar Durkheims teori, åtminstone delvis,

fortfarande stämma in. Det vill säga att de religiöst förankrade institutionerna i någon mening fortfarande ger social sammanhållning och en moralisk gemenskap i form av bland annat traditioner, som i sig fyller en viktig strukturell funktion i samhället. Men det är också tydligt att det finns en liten minoritetsgrupp i studien som avviker från det vedertagna sekulariseringsmönstret som de reviderade sekulariseringsteorierna prognoserar, där religionerna ska tappa all relevans och prestige för samtliga på individnivå.

2.3 Attityder gentemot konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan

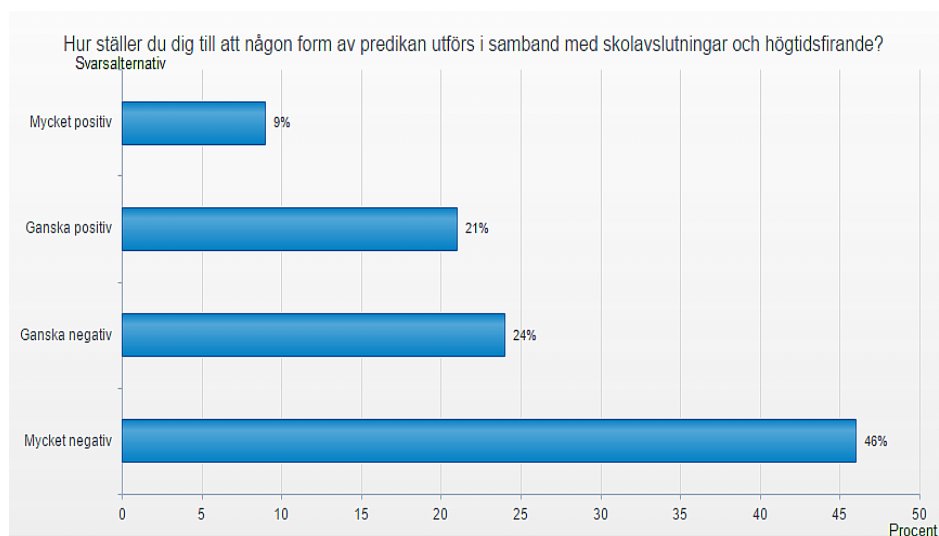
2.3.1 Resultatredovisning och analys av svaren på frågorna om konfessionella inslag

Även i denna del av enkäten fick de aktiva lärarna och lärarstudenterna på en fyrgradig skala uttrycka vad de anser om de konfessionella inslagen gudstjänst, predikan, välsignelse, bön samt psalmsång vid skolavslutningar och högtidsfirande. Resultatet blev följande: 48% av respondenterna uppgav att de var mycket negativa till att en gudstjänst genomfördes i samband med en skolavslutning eller högtidsfirande. 24% av respondenterna var ganska negativa till företeelsen, 15% var ganska positiva och endast 13% var mycket positiva.

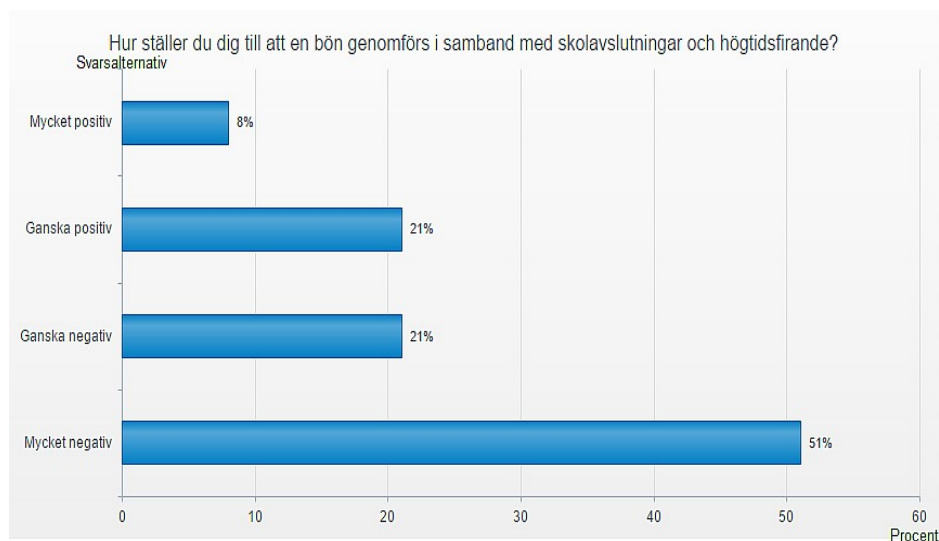
Figur 6: Attityder gentemot gudstjänst i samband med skolavslutningar och högtidsfirande

När det gällde predikan vid skolavslutningar och högtidsfirande var 46% av respondenterna mycket negativa till företeelsen. 24% var ganska negativa till företeelsen, 21% var ganska positiva och endast 9% var mycket positiva.

Figur 7: Attityder gentemot predikan i samband med skolavslutningar och högtidsfirande

På frågan om respondenternas attityder gentemot att en välsignelse delas ut vid skolavslutningar och högtidsfirande svarade 44% att de var mycket negativa till företeelsen. 24% svarade att de var ganska negativa, 14% att de var ganska positiva samt 18% att de var mycket positiva. Gällande bön vid skolavslutningar och högtidsfirande svarade även här den största andelen att de var mycket negativa till företeelsen. I detta fall var det till och med hälften av alla respondenterna som fyllde i att de var mycket negativa, 51%. 21% svarade att de var ganska negativa och lika många svarade att de var ganska positiva. Endast 8% svarade att de var mycket positiva till bön vid skolavslutningar och högtidsfirande.

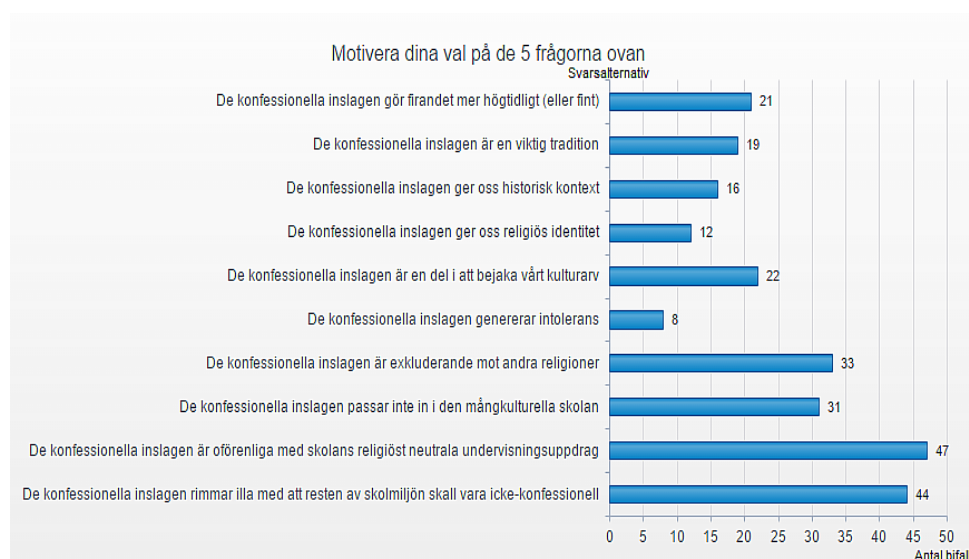
Figur 8: Attityder gentemot bön i samband med skolavslutningar och högtidsfirande

Resultatet på frågan om psalmsång avviker något från de andra svaren såtillvida att de negativa attityderna inte blev lika dominerande bland respondenterna här som på de föregående frågorna. 33%

av respondenterna svarade att de starkt ogillade företeelsen med psalmsång vid skolavslutningar och högtidsfirande. 27% svarade att de ogillade företeelsen något, och lika stor andel svarade att de gillade det något. 12% svarade att de gillade företeelsen starkt vilket innebär att det mest positiva svarsalternativet åter igen blev det minst populära och således var ändå ”starkt ogillande” den vanligaste hållningen även här vilket också innebär att mönstret med negativa attityder förblev konsekvent. På samtliga frågor om konfessionella inslag var alltså den mycket negativa hållningen den överlägset mest populära utan egentligen märkbara skillnader mellan de olika konfessionella företeelserna, om man bortser från frågan om psalmsången. Vi ser således att en påtaglig majoritet av respondenterna är negativt inställda till konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan.

2.3.2 Resultatredovisning och analys av motiveringarna till svaren på frågorna om konfessionella inslag

När respondenterna sedan fick motivera sina svar på de fem frågorna som rörde konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan utifrån de förberedda argumenten, blev det allra vanligaste argumentet att de konfessionella inslagen är oförenliga med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag. Hela 54% motiverade sina svar med detta argument. 51% av respondenterna ställde sig bakom argumentet att de konfessionella inslagen rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell. Dessa två argument blev de två mest använda med marginal ner till de övriga. På tredje plats hamnade argumentet att de konfessionella inslagen är exkluderande mot andra religioner. 38% motiverade sina svar med detta argument. 36% ställer sig bakom argumentet att konfessionella inslag inte passar in i den mångkulturella skolan. Först på femte plats finner vi ett argument som är för konfessionella inslag. 25% av respondenterna menar nämligen att de konfessionella inslagen är en del i att bejaka vårt kulturarv.

Figur 9: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan

När vi summerar denna del av resultatet ser vi att argumenten emot konfessionella inslag är de som respondenterna har använt sig av i mycket högre grad än argumenten för. Denna del av resultatet talar tydligt för sekularisering och att respondenterna är avsevärt sekulariserade då de flesta av dem inte överhuvudtaget vill se konfessionalitet inblandat i skolans avslutningar och högtider. Oavsett hur man väljer att se på resultatet att lärarna och lärarstudenterna i hög grad var positiva till vistelsen i kyrkan, så kan man inte tvivla på att denna del av resultatet ger bilden av att religionsinslagen tappat både prestige och relevans i svenska samhället på individnivå. Detta blir uppenbart då en så övervägande majoritet av respondenterna tar ställning emot företeelsen samt motiverar detta med att skolan skall vara en religiöst neutral plats, icke-konfessionell samt att det inte går att kombinera sådana inslag med den mångkulturella aspekten. Man ska komma ihåg att några utav de lärare och lärarstudenter som svarade på detta sätt kan säkerligen själva ha varit religiösa, men att de ändå genom de sekulära samhällsnormerna ser konfessionalitet som ett problem då det förekommer i en offentlig samhällssfär som den kommunala skolan ju är.⁵⁴

När man sätter detta resultat i relation till de reviderade sekulariseringsteorierna ser man tydligt kopplingarna till densamma och tecknen på att även detta resultat kan knytas till raden av svenska studier som talar för dessa sekulariseringsteorier. Den utveckling som de reviderade

⁵⁴ Se 1.6.2 Sekularisering i Sverige och svensk skola

sekulariseringsteorierna förutser går hand i hand med denna del av resultatet där den moderna utvecklingen har blivit ett naturligt steg i en riktning ifrån ett religiöst samhälle. Individer i det moderna Sverige har hamnat i ett läge där man ser det sekulära som något positivt och naturligt i relation till religion och religiös inblandning som man ser som något negativt.⁵⁵ Det faktum att respondenterna motiverat sina negativa hållningar till konfessionella inslag med argumentet att dessa rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell samt argumentet med att det är exkluderade mot andra religioner talar tydligt för detta.

Det sistnämnda argumentet tillsammans med argumentet att konfessionella inslag inte passar in i den mångkulturella skolan, som också varit ett av de populäraste argumenten, talar tydligt för en annan del av de reviderade sekulariseringsteorierna. Både Bruce och Bergers menar att pluralismen är en central del i sekulariseringsprocessen, det vill säga att mångfald genererar och driver på sekularisering. Mångfalden gör att religion blir något relativt för individen i ett samhälle: när individen kommer i kontakt med andra religioner, kulturer och tankesätt förstår individen att den själv och/eller andra i dess närhet i samhället har gjort ett val att tro på en specifik gud/religion, således blir religion någonting relativt. Detta sporrar i sin tur till att man inte längre ser det som legitimt att ge den egna religionen för stort spelrum och inflytande.⁵⁶

Utifrån denna del av resultatet verkar detta vara exakt vad som skett i den svenska kommunala skolan samt kring lärares och blivande lärares syn på hur den kommunala skolan ska se ut. Lärarna och lärarstudenterna har motiverat sig med att mångfalden av religioner, kulturer och tankesätt gör att man inte längre kan göra som man gjort tidigare i decennier, nämligen att ha konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande. Detta, menar nu den största andelen av respondenterna i studien, blir exkluderande och opassande och man bör istället eftersträva neutralitet/icke-konfessionalitet.

Men vad man också kan utläsa är åter igen att grupperna lärare och lärarstudenter inte är helt sekulariserade än, på grund av att det finns avvikelser från det sekulära mönstret. 23-25% av respondenterna har ändå svarat att de ser de konfessionella inslagen som viktiga då de genererar

55 Se 1.5.2 De reviderade Sekulariseringsteorierna

56 Se 1.5.2 De reviderade Sekulariseringsteorierna

högtidlighet och gör att vi kan bejaka vårt kulturarv. 14% av respondenterna har trots allt valt att motivera sig med att de konfessionella inslagen också ger oss religiös identitet. Även om detta är en minoritetsgrupp i denna studie precis som den varit i liknande studier, är den ändå en märkbar avvikelser från sekulariseringsmönstret utifrån de reviderade sekulariseringsteorierna.

Det finns inte heller nog med belegg i resultatet för att man ska kunna påstå att det är ett resultat av ”the decline of community”, som man också pratar om i de reviderade sekulariseringsteorierna.⁵⁷ Det vill säga en process där vi i Sverige skulle ha gått från gemenskap till en institutionell uppbyggnad i samhälle/förening, vilket i sin tur skulle ha förändrat dynamiken i samhället och således lett till sekularisering. De avvikande rösterna här tillsammans med majoriteten av positiva röster för vistelsen i kyrkan talar för att gemenskap kring religiösa komplement i samhället inte alls är på nedgång i samma takt som organiserad religion i allmänhet.

Men om resultatet kring attityderna till konfessionella inslag skall kopplas till forskningsläget råder det inget tvivel om hur det ska placeras in. Visst visar resultatet på en mindre grupp individer som avviker genom att de vill se fortsatt religiös relevans genom konfessionella inslag. Men den breda massan vill det ej. Således ligger denna mikrostudie i linje med en rad forskningsresultat som tyder på Sveriges fortsatta sekularisering och relevans- samt prestigeförlust för den religion och konfessionalitet som traditionellt dominerat i samhället.

2.4 Analys utifrån kategorier av respondenter

2.4.1 Övergripande resultat utifrån respondenternas kategorier

Om vi analyserar resultatet och jämför med de kategorier som förväntades framträda utifrån de metodologiska och analytiska utgångspunkterna,⁵⁸ kan vi se att den första kategorin blev den vanligast förekommande. Kategorin med respondenter som var för skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan men emot konfessionella inslag vid dessa blev alltså den vanligaste.

57 Se 1.5.2 De reviderade Sekulariseringsteorierna

58 Se 1.4.1 Metodologiska och analytiska utgångspunkter

2.4.2 Ytterligare analys utifrån respondenternas svars kombinationer

Om man gör korsjämförelser och undersöker hur olika respondenter har svarat på olika frågor finner man andra intressanta delar av resultatet. Samtliga av de respondenter som varit positiva till konfessionella inslag har inte helt oväntat också varit positiva till vistelsen i kyrkan vid skolavslutningar och högtidsfirande. Likaså har de som varit negativa till vistelsen i kyrkan också i samtliga fall varit negativa till konfessionella inslag. Men den grupp som varit positiva till vistelsen i kyrkan men negativa till konfessionella inslag var alltså den största.

Och intressant nog så kan man identifiera mönster i vilka skäl man gett för vistelsen i kyrkan och hur man svarat kring de konfessionella inslagen. De respondenter som varit positiva till vistelsen i kyrkan men sedan varit negativa till konfessionella inslag vid dessa har oftast motiverat sina positiva attityder till vistelsen i kyrkan med argumenten att det är mest högtidligt (eller fint) samt att det fungerar på många orter och att det därför inte finns någon anledning att förbjuda det. De som däremot varit positiva till både vistelsen i kyrkan och konfessionella inslag har i högre grad angett andra skäl för vistelsen i kyrkan. Denna kategori av respondenter angav främst skälet att vistelsen i kyrkan är en del i att bejaka vårt kulturarv. Utöver detta argument motiverade man det även med att det ger oss historisk kontext, religiös identitet samt är en viktig tradition. Denna kategori av respondenter var även de som angav dessa argument för de konfessionella inslagen.

Här blir det tydligt att det går att skilja på två typer av respondenter som var positiva till skolavslutningar och högtidsfirande kyrkan, inte bara för att den ena kategorin även var positiva till konfessionella inslag och den andra inte, utan också för att detta avspeglades i vilka motiveringar de gav för varför vistelsen i kyrkan var viktig. Argumenten som var vanligast hos de respondenter som var positiva till båda företeelserna var mer anknutna till kultur, tradition och religion medan argumenten som den andra kategorin lyfte fram var de praktiska och mer sekulära.

Utifrån detta kan man snabbt fastställa att det finns en grupp bland lärare och blivande lärare som är konfessionella och/eller religiöst traditionsbejakande samt är beredda att låta detta färga deras omdöme och åsikter i frågor som rör skolan. Vi kan också utläsa att denna grupp är i minoritet bland lärare, åtminstone i denna norrländska kommun samt bland lärarstudenter i denna norrländska stad utifrån

denna avgränsade studie. Detta, eftersom den kategori av respondenter som var positiva till skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan men negativa till konfessionella inslag ju var den största av alla kategorier. Vad man också kan utläsa är ännu en gång att grupperna lärare och lärarstudenter inte är helt sekulariserade än på grund av att det finns avvikelser från det sekulära mönstret.

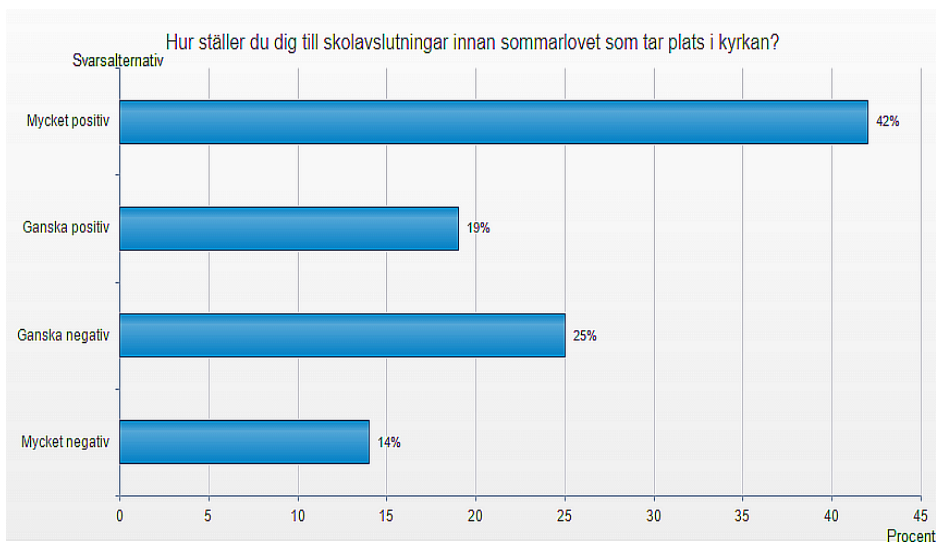
Denna avvikelse skulle kunna kopplas till de tidigare studier som gjort kring attityder till dop och bröllop där respondenter varit för konfessionella inslag vid dessa ceremonier, fastän respondenten är uttalade ateister och/eller allmänt sekulära. I dessa studier tolkade respondenterna helt enkelt inte de konfessionella inslagen som religiösa utan enbart traditionsbundna.⁵⁹ Det skulle kunna vara på ett liknande sätt bland de respondenter som avviker från det dominerande mönstret och kryssat i att de är positiva till konfessionella inslag. Men detta gäller i så fall bara dem som motiverat sin positiva attityd med att de konfessionella inslagen är en viktig tradition osv, och som vi kan se är detta vad de flesta utav dem som avviker från den negativt inställda majoriteten också har gjort.

2.5 Komparation av åldersgrupper

2.5.1 Komparation/analys av svaren

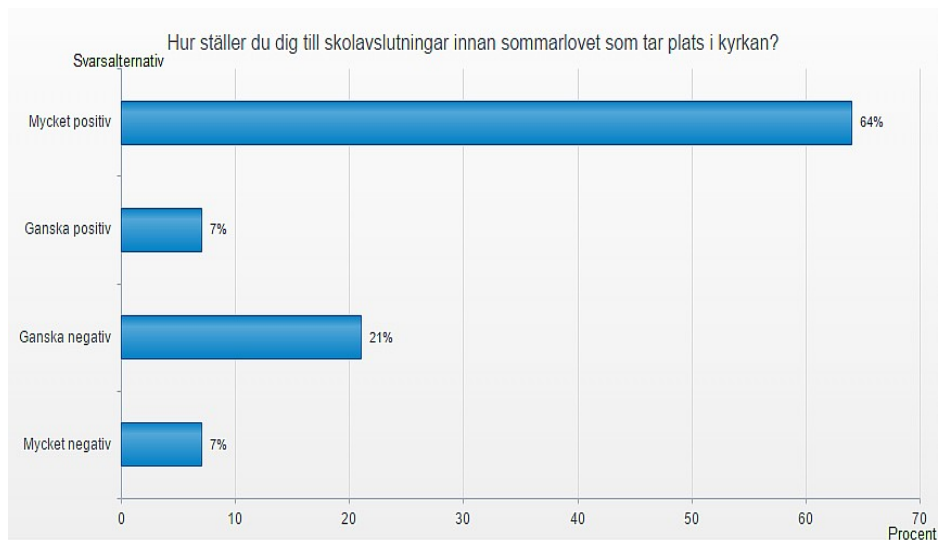
I en komparation av svaren från de två största åldersgrupperna 19-30 år och 41-50 år finns mängder av intressant data att analysera. Ett tydligt mönster som man finner i komparationen av åldersgrupperna är att den yngre gruppen i mycket högre grad är negativa till både vistelsen i kyrkan vid skolavslutningar och högtidsfirande och de konfessionella inslagen vid dessa. Skillnaden är såpass stor att den är märkbar på varje enskild enkätfråga. Här nedan följer några exempel som belyser dessa skillnader. På frågan om sommaravslutningar i kyrkan svarade 42% av respondenterna i åldersgruppen 19-30 att de var mycket positiva till företeelsen, 19% svarade att de var ganska positiva, 25% svarade att de var ganska negativa och 14% att de var mycket negativa.

⁵⁹ Exempel på studier vars resultat visar på sådana mönster: Lockneus 2014, Jarnkvist, 2011

Figur 10: Attityder gentemot sommaravslutningar i kyrkan hos åldersgruppen 19-30

I åldersgruppen 41-50 svarade däremot hela 64% att de var mycket positiva, 21% att de var ganska negativa och endast 7% att de var mycket negativa. Således ser vi att en större andel var positiva till företeelsen i åldersgruppen 19-30 än i åldersgruppen 41-50.

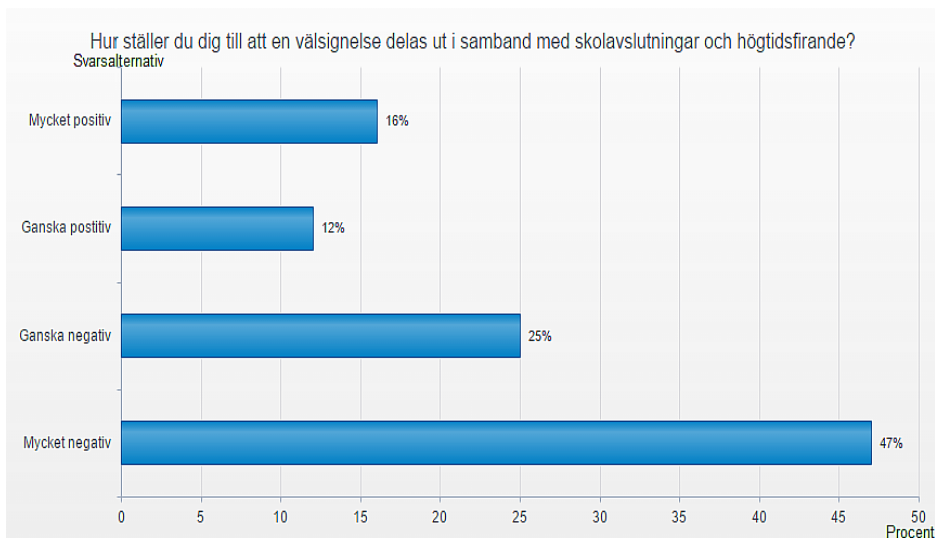

Figur 11: Attityder gentemot sommaravslutningar i kyrkan hos åldersgruppen 41-50

Ett annat tydligt exempel är frågan om predikan i samband med skolavslutningar och högtidsfirande. Här svarade endast 11% av respondenterna i åldersgruppen 19-30 att de var mycket positiva till företeelsen. 25% svarade att de var ganska negativa och 53% att de var mycket negativa. I åldersgruppen 41-50 såg det ganska annorlunda ut. Även om endast 21% svarade att de var mycket positiva till företeelsen, svarade hela 57% att de var ganska positiva och endast 29% svarade att de var mycket negativa till företeelsen. Skillnaderna var ännu större på frågan om gudstjänster i samband med

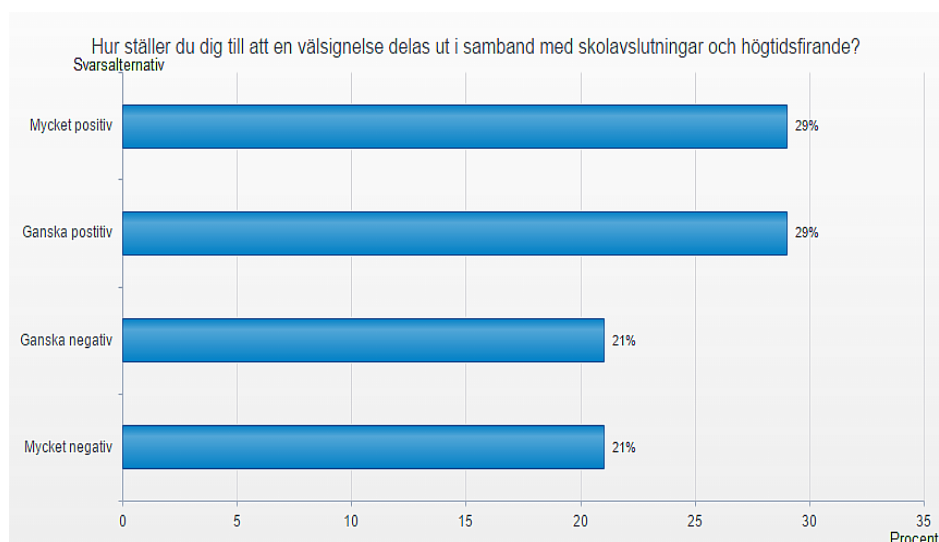
skolavslutningar och högtidsfirande. 14% av respondenterna i åldersgruppen 19-30 var mycket positiva till företeelsen, 19% var ganska negativa och 54% var mycket negativa. Bland respondenterna i den äldre åldersgruppen var däremot 29% mycket positiva till företeelsen, 21% ganska negativa, och slutligen även 21% som var mycket negativa. Vi kan här se ett resultat där respondenterna i åldersgruppen 41-50 är ganska jämt fördelade över de olika svarsalternativen.

På frågan om attityder till välsignelse i samband med skolavslutningar och högtidsfirande så återfinns liknande resultat. 16% av respondenterna i den yngre åldersgruppen svarade att de var mycket positiva till företeelsen. 12% svarade att de var ganska positiva, 25% svarade att de var ganska negativa, och den största andelen svarade att de var mycket negativa precis som på alla andra frågor om konfessionella inslag. I det här fallet var den procentandelen 47%.

Figur 12: Attityder gentemot välsignelse i samband med skolavslutningar och högtidsfirande hos åldersgruppen 19-30

I den äldre åldersgruppen var svaren även här mycket mer positiva till företeelsen och framförallt mycket mer jämt fördelade. 29% av respondenterna svarade här att de var mycket positiva och lika många svarade att de var ganska positiva. 21% svarade att de var ganska negativa och lika många svarade att de var mycket negativa.

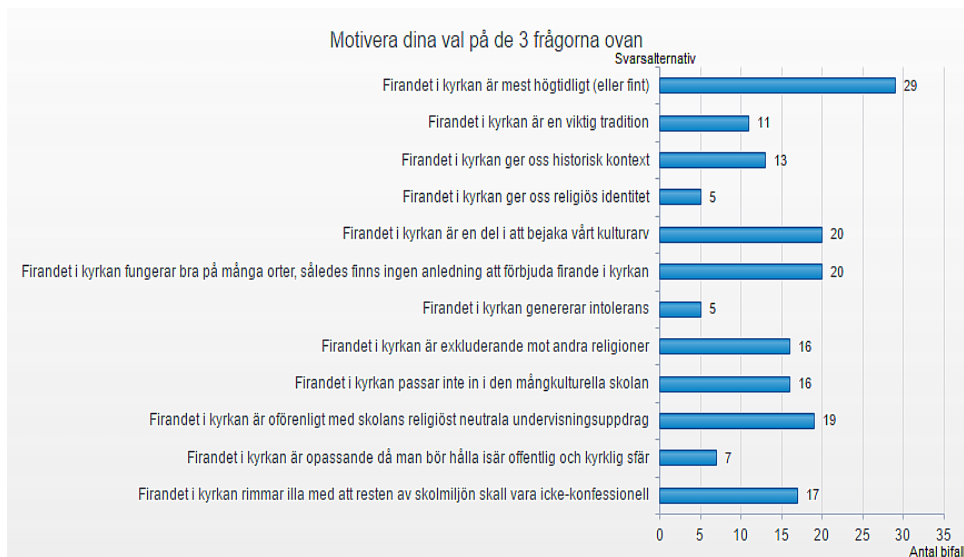

Figur 13: Attityder gentemot välsignelse i samband med skolavslutningar och högtidsfirande hos åldersgruppen 41-50

Den uppenbara slutsatsen är att den äldre åldersgruppen är mer positiv gentemot både vistelsen i kyrkan och samtliga konfessionella inslag. Utöver detta kan man även dra slutsatsen skillnaden är större när det kommer till de konfessionella inslag än vad den är kring vistelsen i kyrkan i samband med skolavslutningar och högtidsfirande.

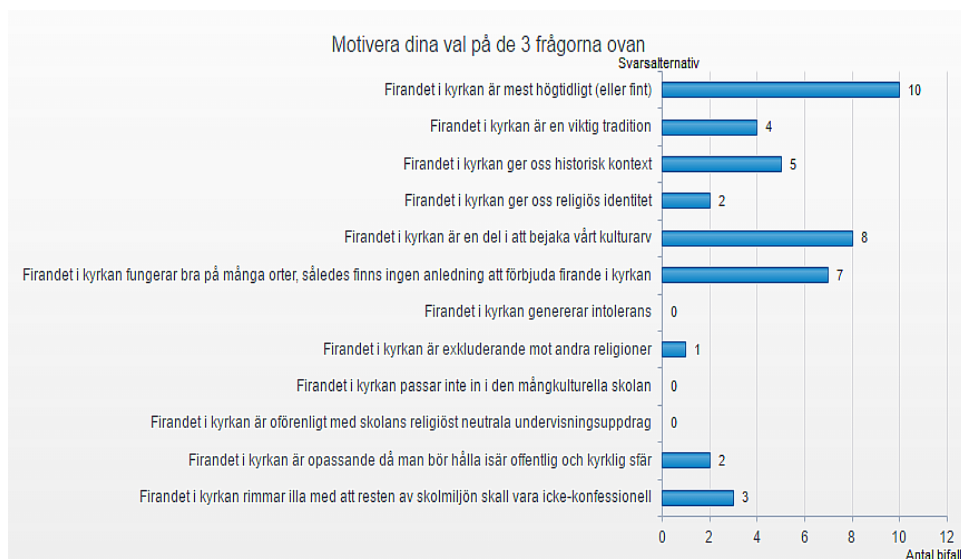
2.5.2 Komparation/analys av motiveringarna till svaren

Vid en granskning av hur respondenterna i de två åldersgrupperna motiverade sina svar utkristalliseras skillnaderna ytterligare i linje med det mönster som vi redan sett i svaren på frågorna. Motiveringarna till svaren på frågorna om skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan som åldersgruppen 19-30 gav var först och främst att det är mest högtidligt (eller fint) att fira i kyrkan. 51% av respondenterna i åldersgruppen ställde sig bakom detta argument. Sedan var också argumentet att det är en del i att bejaka vårt kulturarv mycket populärt tillsammans med argumentet att fungerar bra på många orter och att det således inte finns någon anledning att förbjuda det. Dessa två argument ställde sig 35% av respondenterna bakom. Sedan var dock många av motargumenten också populära, inte minst argumentet att firandet i kyrkan är oförenligt med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag, som landade på 33%.

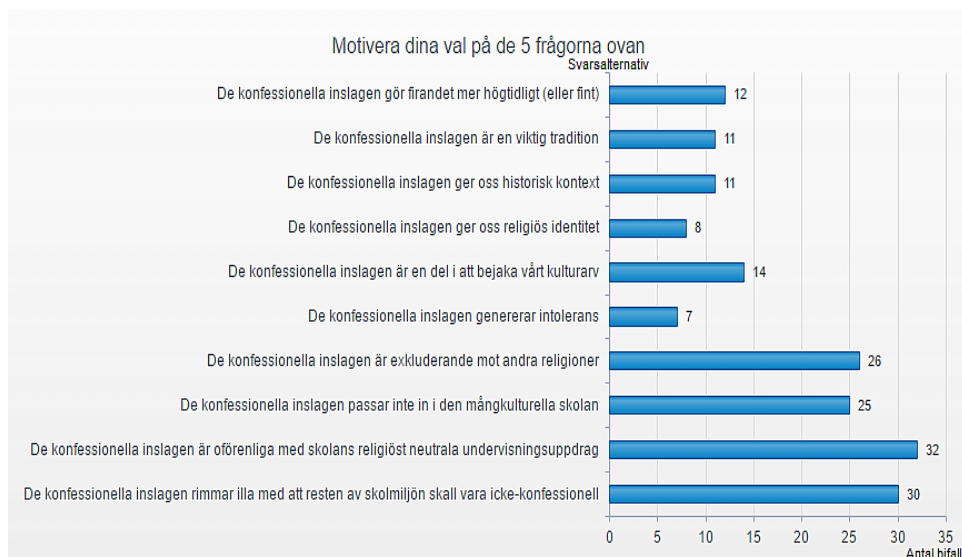
Figur 14: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 19-30

I åldersgruppen 41-50 motiverade man sig lite annorlunda. Här är det betydligt färre respondenter som använt sig av något av motargumenten. 20% ansåg att firandet i kyrkan rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell. 14% ansåg att firandet i kyrkan är oförenligt med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag. Däremot var det samma tre argument som var störst här som hos åldersgruppen 19-30, även om en betydligt större andel i denna åldersgrupp ställde sig bakom dem. Denna lilla tillstymmelse får stå som en av de förvånansvärt få likheterna mellan åldersgrupperna. Hela 71% av respondenterna i denna åldersgrupp motiverade sig med argumentet att firandet i kyrkan är mest högtidligt (eller fint) vilket alltså är en mycket högre siffra än i åldersgruppen 19-30. Att firandet i kyrkan är en del i att bejaka vårt kulturarv samt att det fungerar bra på många orter fick alltså även här bifall från många respondenter. 50% respektive 57% av respondenterna i åldersgruppen ställde sig bakom dessa argument, vilket även det är högre siffror än bland respondenterna i den andra åldersgruppen.

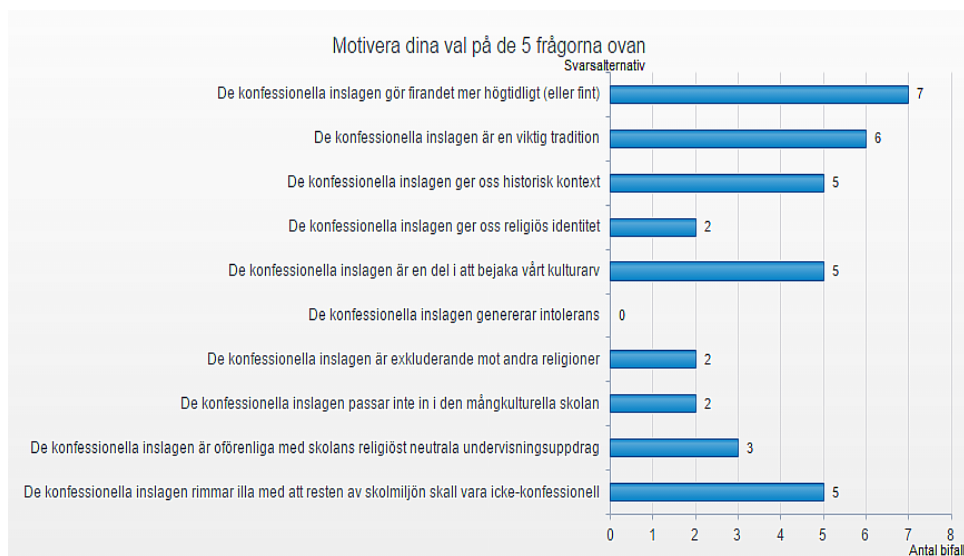
Figur 15: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 41-50

När komparationen går vidare in på motiveringarna till svaren på frågorna om konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande, blir skillnaderna mellan de två åldersgrupperna större och tydligare än någon gång tidigare i komparationen. I åldersgruppen 19-30 låg den överväldigande tyngdpunkten på motargumenten. Det argument som allra flest motiverade sig med var att de konfessionella inslag var oförenliga med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag. 56% av respondenterna i åldersgruppen 19-30 motiverade sina svar med detta argument. 53% motiverade sig med att de konfessionella inslagen rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell. Dessa två blev således de största argumenten i sammanhanget då över hälften av samtliga respondenter i åldersgruppen ställde sig bakom dem. Att de konfessionella inslagen är exkluderande mot andra religioner samt att de inte passar in i den mångkulturella skolan var även de flitigt använda argument. Argumenten på för-sidan blev däremot inte speciellt populära i denna åldersgrupp. Inte ens det innan så välanvända argumentet att det är mest högtidligt (eller fint), då endast 21% motiverade sig här med detta argument.

Figur 16: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 19-30

I åldersgruppen 41-50 är det dock inte helt oväntat argumenten på för-sidan som flest respondenter ställer sig bakom. 50% av respondenterna i denna åldersgrupp ansåg att de konfessionella inslagen vid skolavslutningarna och högtidsfirandet gör dessa mest högtidliga/fina. 43% motiverade sig dessutom med att de konfessionella inslagen är en viktig tradition. 36% ställde sig också bakom argumenten att de konfessionella inslagen ger oss historisk kontext samt att de är en del i att bejaka vårt kulturarv.

Figur 17: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 41-50

Även här i analysen av motiveringarna till svaren kan vi dra liknande slutsatser som i analysen av själva svaren. Det vill säga att fler i åldersgruppen 41-50 ställer sig bakom positiva argument till både vistelsen i kyrkan och de konfessionella inslagen, än i åldersgruppen 19-30. Dessutom ser vi än en gång att skillnaden mellan dessa två åldersgrupper är något större när det kommer till de konfessionella inslagen än vistelsen i kyrkan vid skolavslutningar och högtidsfirande. Förklaringen till detta blir synlig om man granskar vilka argument som använts. Frågan om konfessionella inslag är mer religiöst förankrad än frågan om vistelsen i kyrkan, vilket även respondenterna verkar anse. En enkel och rimlig förklaring blir då att skillnaderna mellan åldersgrupperna blir större ju mer något rör religion i och med att vi tydligt ser att individerna är mer positiva till de religiöst förankrade/konfessionella inslagen i den äldre åldersgruppen.

Det faktum att vi kan dra slutsatsen att de yngre lärarstudenterna och aktiva lärarna är mer negativt inställda till konfessionella inslag och religionsförankring talar för att vi fortsätter att bli mer sekulariserade. Det vill säga att detta resultat är ett mått på hur sekulariseringen fortgår. Detta, genom att de yngre generationernas attityder och värderingar i högre grad är avhängiga den nyare tiden, vilket i sin tur visar var vi står i förhållande till det gamla gardets attityder och värderingar. Eller rättare sagt; i vilken riktning utvecklingen går, och utifrån forskningslägets *nästan* uteslutande bild av fortsatt sekularisering i Sverige så ser vi att det är en riktning som vi färdats i under en lång tid och detta resultat visar att utvecklingen verkar fortsätta i samma riktning. Denna del av resultatet stärker även de reviderade sekulariseringsteorierna ytterligare då dessa menar att utvecklingen i sekulariseringsprocesserna ska komma att fortgå. Prestigeförlusten/relevansförlusten för de konfessionella inslagen har kommit ännu längre hos de yngre generationerna vilket tyder på att dessa alltså är mer sekulariserade och det finns inget som tyder på att ännu senare generationer inte kommer att vara ännu mer sekulariserade. Det faktum att den yngre åldersgruppen i högre grad lyfter fram hur oförenliga de konfessionella inslagen är med den mångkulturella skolan och det mångkulturella samhället som vi nu lever i, visar på att den pluralistiska, relativiserande aspekten av sekulariseringen nått längre hos de yngre generationerna än de äldre. Detta är också förenligt med Steve Bruce tes att efterfrågan på religion kommer att minska på grund av att de sociala och kulturella förhållandena förändras.⁶⁰

60 Se 1.5.2 De reviderade Sekulariseringsteorierna

3. Diskussion

3.1 Resultatöversikt

Syftet med denna studie var att undersöka vad blivande lärare och aktiva lärare har för attityder till skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan samt skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan med konfessionella inslag. Utifrån detta syfte ställdes frågeställningarna om hur aktiva lärare och lärarstudenter ställer sig till skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan samt konfessionella inslag vid dessa, vilken typ av sekulariseringsteori dessa attityder talar för samt vilka likheter och skillnader som finns i svaren från lärare och lärarstudenter i olika åldersgrupper.

Resultatet visar att den största andelen av lärarna och lärarstudenterna var positiva till vistelsen i kyrkolokalerna i samband med sommaravslutningar, julavslutningar samt luciafirande.⁶¹ Detta motiverades först och främst med att det är en plats där firandet blir mest högtidligt eller fint, men även att firandet i kyrkan är en del i att bejaka vårt kulturarv.⁶² Den största andelen av lärarna och lärarstudenterna var däremot negativa till företeelsen med konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan.⁶³ Detta, menade den största andelen, var oförenligt med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag. Många menade även att de konfessionella inslagen rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell.⁶⁴ Det fanns även mindre, men likväl nämnvärda avvikelser från detta mönster i båda fallen. I en komparation av åldersgrupperna kan man se att denna avvikelser i högre grad utgjordes av äldre lärare och lärarstudenter. Dessa var alltså i högre grad positiva till både skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan och skolavslutning och högtidsfirande i kyrkan med konfessionella inslag än de yngre.⁶⁵ De reviderade sekulariseringsteorierna var en av de teorier som användes för att förstå svaren och denna teoretiska förklaringsmodell passar väl in på vad den största andelen av respondenterna i studien svarade. Resultatet kring de konfessionella inslagen är också förenligt med forskningslägets mönster av sekularisering.

61 Se 2.2.1 Resultatredovisning och analys av svaren

62 Se Figur 5: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan

63 Se 2.3.1 Resultatredovisning och analys av svaren

64 Se Figur 9: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan

65 Se 2.5.1 Komparation/analys av svaren

3.2 Metod- och resultatdiskussion

Studien bedrevs med kvantitativ metod med vissa kvalitativa inslag och denna metod var utformad för att resultatet skulle kunna säkras, både resultatet gällande attityder till olika företeelser och motiveringarna som låg bakom dessa attityder. Men det metodologiska upplägget kom att präglas av ett visst styrande av respondenterna, vilket jag är medveten om. Givetvis är det så att avsaknaden av textutor innebär ett problem då man kan fråga sig hur säker man kan vara på att resultatet inte är styrt av studiens upplägg allt för mycket. Motiveringen till upplägget där färdiga argument lades fram som man fick kryssa i ett obegränsat antal av, var att detta gjorde att man kunde försäkra sig om att motiveringarna samlades in och att dessa var väl preciserade. Om textutor istället hade använts skulle studien kunna ha lidit av att många respondenter skrivit vaga motiveringar till svaren, eller än värre, struntat i att fylla i dessa överhuvudtaget. Nu är istället det potentiella problemet att respondenterna kanske blev något styrda av att de fick välja mellan färdiga argument som de kanske inte skulle använt annars.⁶⁶

Det blev i hög grad ett kvantitativ fokus med förberedda argument som räknats utifrån antalet respondenter som ställde sig bakom dem. De förberedda argumenten gjorde dock att respondenternas underliggande åsikter kunde utkristalliseras på ett tydligt sätt. De hade fortfarande möjligheten att inte kryssa i något utav argumenten om de inte höll med om några av dem alls. Således har jag fortfarande belägg för att påstå att de respondenter som kryssade i vissa argument faktiskt ställde sig bakom dessa argument och inte kryssade i dem bara för att komma vidare och/eller göra klart enkäten. Detta var också en av fördelarna med att respondenterna fick kryssa i vilka argument de ville och hur många av dem de ville.

Den något kvantitativt nischade metoden med att räkna uppslutningen kring vart och ett av argumenten för att sedan använda detta till att fastställa kvalitativa slutsatser kan ses som något problematiskt. Men man ska komma ihåg att det skulle ha skett på ett liknande sätt även om textutor hade lämnats. Om ett och samma argument hade använts gång på gång i dessa textutor (vilket är rimligt att anta) skulle detta ha betraktats som ett framstående argument och analysen skulle skett på samma sätt. Det vill säga att det skulle ha lyfts fram på basis av vilken kvantitativ mängd respondenter som använts sig utav det.

66 Se 1.4.1 Metodologiska och analytiska utgångspunkter

Den enda egentliga skillnaden som detta upplägg innebar, förutom att det eventuellt kan ha styrt respondenterna en aning, är att det underlättade sökandet efter mönster i svaren och fastställandet av kategorier av respondenter samt mönster i svaren från olika åldersgrupper. Den kvantitativa förankringen i en enkätstudie går aldrig helt att komma runt och det finns alla möjligheter i världen att få fram stabila och trovärdiga kvalitativa resultat ur en sådan studie, även om en intervjustudie skulle varit optimal om ett kvalitativt resultat hade varit det enda fokuset, men så var inte fallet i denna studie. Alla studier har brister i sin metod och detta ger därför utrymme för vidare forskning kring lärares, lärarstudenters och andra människors attityder inom detta område.

De nämnvärda avvikelser som finns i studien, det vill säga som avviker från det sekulariseringsmönster som de reviderade sekulariseringsteorierna genererar, är något som givetvis bör tas upp. I forskningsläget såg vi att sådana avvikelser också funnits med i tidigare forskningsresultat. Som nämndes i analysen, skulle det kunna vara så att respondenterna som ställer sig bakom konfessionella inslag helt enkelt inte uppfattar eller tolkar dem som konfessionella utan enbart som traditioner, obundna av religion. Detta skulle i så fall till viss del kunna tala för Durkheims teori om den eviga relevansen i dessa ceremonier och ritualer.⁶⁷ Här måste man således vara noga med att poängtera allt i resultatet inte förklaras av de reviderade sekulariseringsteorierna.

Mycket utav detta hänger också ihop med vilken definition av fenomenet religion man har. Utifrån den substantiella religionsdefinitionen om vad religion *är*, har såklart sekulariseringen fortskridit även fast religion har relevans för vissa individer på det ovan nämnda sättet. Det vill säga att det faktum att man inte fogar något övernaturligt till de konfessionella inslagen i sig visar att religionen har avförtrollats, tappat sin övernaturliga status, är på nedgång etc. Men utifrån en funktionell religionsdefinition så ser man mer till vad religionen *gör* och dess funktion, och där ser vi att vistelse i kyrkan fortfarande står högt i kurs bland lärare och lärarstudenter. Och konfessionella inslag har även de fortfarande relevans för vissa individer vilket visar att de fortfarande fyller en funktion hos en liten del av människorna, oavsett hur människorna tolkar dessa inslag. Vi ser här att det inte är glasklart hur man ska tolka alla delar av resultatet och detta ger givetvis incitament för vidare forskning.

67 Se 1.5.3 Emile Durkheims sekulariseringsteori

Resultatet säger således en hel del om teoriernas giltighet. Att konfessionella inslag ofta blir en brännpunkt i diskussioner bland svenskar visar att det finns starka åsikter och studien visar också att svenskar fortfarande skiljer sig åt i hur man vill att samhället ska se ut och vilket ställning och inflytande religion skall ha. Min slutsats är att de reviderade sekulariseringsteorierna ges empiriskt stöd av detta resultat, även om majoriteten ändå vill fortsätta vara i kyrkan vid skolavslutningar utav ceremoniella och traditionsbundna skäl. Den till synes starka hållningen mot konfessionella inslag och de argument som ges, stödjer i sin tur tesen att sekularisering sker utifrån Bruce, Berger och Wilson reviderade teorier. De reviderade sekulariseringsteorierna får alltså stöd av mitt resultat och mitt resultat förklaras tydligast av dessa teorier.

Man måste dock vara vaksam på eventuella brister som kan finnas i analysen om man låser sig vid vissa teorier på detta sätt. Detta blir extra viktigt om man granskar resultatet på den fjärde och sista av studiens frågeställningar, nämligen den om skillnaderna mellan åldersgrupperna. Här kan nämligen det kanske tydligaste stödet för sekularisering ges, det vill säga sekularisering i linje med Bruce, Berger och Wilson. Resultatet visar att de yngre respondenterna är mer sekulariserade än de äldre vilket vid en första anblick ger bilden av vilken riktning Sverige fortsätter att gå i. När det kom till svaren på frågor om konfessionella inslag och framförallt motiveringarna till dessa svar, såg man tydligt skillnaderna samt hur dessa skillnader helt är i linje med vad de reviderade sekulariseringsteorierna talar för. Resultatet visar att den pluralistiska, relativiserande aspekten av sekulariseringen har nått längre hos de yngre generationerna än de äldre, vilket i sin tur stärker bilden av fortsatt prestigeförlust och relevansförlust för religion i Sverige.

Men då måste man vara medveten om att detta bygger på en premis. Premissen är att de yngre kommer fortsätta vara lika sekulariserade när de blir äldre, annars håller inte teorin. Exempelvis kan de som tillhörde den äldre åldersgruppen i komparationen själva ha varit mycket mer sekulariserade i yngre ålder, för att sedan bli mindre sekulariserade senare i livet och finna relevans för konfessionalitet osv. I så fall står vi still på samma ställe och går inte alls i den riktning som föreslås av sekulariseringsteoretikerna ovan. Anledningen till att jag ändå kan dra slutsatsen att så inte är fallet och att de reviderade sekulariseringsteorierna är förenliga med studiens resultat, är genom att lyfta in forskningsbakgrunden. Genom att kontextualisera resultatet med vad tidigare forskning har visat, ser vi

att den stora andelen av tidigare forskningsresultatet visat på samma sak som denna studie, vilket är en sekulariseringsprocess som är kontinuerlig och ackumulerande. Människor, oavsett ålder, var mindre sekulariserade på 1980-talet än 1990-talet, och kontemporära studier visar på ytterligare sekularisering.⁶⁸ Genom detta kan vi se att vi inte alls står still på samma ställe utan att det faktum att yngre människor är mer sekulariserade än äldre faktiskt är ett tecken på vilken riktning som utvecklingen går.

68 Se 1.6 Tidigare forskning

Källförteckning

Tryckta källor

Aldridge, Alan. *Religion in the Contemporary World – a Sociological Introduction*, (3rd ed.), Oxford: Polity (2013)

Berglund, Jenny, Larsson, Göran. *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv*, Lund: Studentlitteratur 2007

Carlsson, David ; Thalén, Peder, *Det postsekulära klassrummet : mot ett vidgat religionskunskapsbegrepp*, Uppsala : Swedish Science Press ; Gävle : Högskolan i Gävle 2015

Dobbelaere, Karel, *Secularization: An Analysis at Three Levels*, Peter Lang AG 2004

Ejlertsson, Göran. *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*, Lund: Studentlitteratur 2014

Inglehart, Ronald, *Mapping Global Values – Measuring and Mapping Cultures*. Ed. Y. Esmer and T. Pettersson (Leiden: Brill, 2006)

Inglehart, Ronald, *Modernization and postmodernization : cultural, economic, and political change in 43 societies*, Princeton N.J 1997

Inglehart, Ronald, Welzel, Christian, *Modernization, cultural change, and democracy : the human development sequence*, New York : Cambridge University Press 2005

Jarnkvist, Karin, *När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt: Berättelser om barn, brudar och bröllop*, Umeå: Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier 2011

Larsson, Rune, *Samtal vid brunnar : introduktion till religionspedagogikens teori och didaktik*, Lund : Arcus 2009

Lockneus, Elin, *Döpt för livet : en undersökning av dopföräldrars uppfattningar om dopet i Härnösands stift*, Skellefteå : Artos 2014

Ouis, Pernilla. Religiös tolkning och praktik i skolan: Om befrielse från undervisning, religionsfrihet och barns rättigheter i skolan, I: *Perspektiv på religionskunskap i svensk skola*, Föreningen lärare i religionsvetenskap, Årsbok 2013 ÅRG. 45

Pettersson, Thorleif, Esmer, Yilmaz, *Vilka är annorlunda?* Integrationsverkets rapportserie 2005:03

Thurfjell. David, *Det gudlösa folket : de postkristna svenskarna och religionen* , Molin & Sorgenfrei
AKADEMISKA 2015

Otryckta källor

Codex.vr.se

Codex. Forskningsetiska principer. www.codex.vr.se 2009 <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
(hämtad 2016-04-08)

Nationalencyklopedin

Konfessionell. *Nationalencyklopedin* 2015

[/http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/konfessionell](http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/konfessionell) (hämtad 2016-01-26)

Sekularisering. *Nationalencyklopedin* 2015

<http://www.ne.se.proxy.ub.umu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/sekularisering> (hämtad
2016-01-26)

Riksdagen.se

Riksdagen. Skollagen 2010:800 - kap1 inledande bestämmelser 7§. www.riksdagen.se 2015

https://www.riksdagen.se/sv/DokumentLagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/ (hämtad 2016-04-08)

Skolinspektionen.se

Skolinspektionen. Skolavslutningar. www.skolinspektionen.se 2015

<http://www.skolinspektionen.se/sv/Radochvagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/> (hämtad 2016-01-26)

Skolverket.se

Skolverket. Juridisk vägledning; skolavslutning i kyrkan. www.skolverket.se 2015

<http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/2.6125/skolavslutning-i-kyrkan-1.175509> (hämtad 2015-12-18)

Skolverket. Juridisk vägledning; skolan och kyrkan. www.skolverket.se 2015

<http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/skolan-och-kyrkan-1.162940> (hämtad 2016-01-27)

Skolverket. Skollagen och andra lagar. www.skolverket.se 2015

<http://www.skolverket.se/regelverk/skollagen-och-andralagar> (hämtad 2016-01-27)

SOM-institutet

SOM-institutet. "Samhälle, opinion, massmedia : rapport"- SOM-rapport 2015:18, - SOM-rapport 2015:7. www.som.gu.se 2016 <http://som.gu.se/publicerat/rapporter> (hämtad 2016-03-03)

SurveyMesh.se

www.surveymesh.se 2016 <http://www.surveymesh.se/> (hämtad 2016-01-26)

svenskakyrkan.se

Svenska kyrkan. Svenska kyrkan i siffror. www.svenskakyrkan.se 2015

<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> (hämtad 2015-12-18)

Figurförteckning

<i>Figur 1: Kategorifördelning av respondenter</i>	18
<i>Figur 2: Åldersfördelning</i>	19
<i>Figur 3: Attityder gentemot sommaravslutningar i kyrkan</i>	19
<i>Figur 4: Attityder gentemot Luciafirande i kyrkan</i>	20
<i>Figur 5: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan</i>	21
<i>Figur 6: Attityder gentemot gudstjänst i samband med skolavslutningar och högtidsfirande</i>	22
<i>Figur 7: Attityder gentemot predikan i samband med skolavslutningar och högtidsfirande</i>	23
<i>Figur 8: Attityder gentemot bön i samband med skolavslutningar och högtidsfirande</i>	23
<i>Figur 9: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan</i>	25
<i>Figur 10: Attityder gentemot sommaravslutningar i kyrkan hos åldersgruppen 19-30</i>	30
<i>Figur 11: Attityder gentemot sommaravslutningar i kyrkan hos åldersgruppen 41-50</i>	30
<i>Figur 12: Attityder gentemot välsignelse i samband med skolavslutningar och högtidsfirande hos åldersgruppen 19-30</i>	31
<i>Figur 13: Attityder gentemot välsignelse i samband med skolavslutningar och högtidsfirande hos åldersgruppen 41-50</i>	32
<i>Figur 14: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 19-30</i>	33
<i>Figur 15: Motiverande av svar på frågorna kring skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 41-50</i>	34
<i>Figur 16: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 19-30</i>	35
<i>Figur 17: Motiverande av svar på frågorna kring konfessionella inslag vid skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan hos åldersgruppen 41-50</i>	35

Bilagor

Bilaga 1 – Enkäten

Attityder gentemot skolavslutningar och högtidsfirande i kyrkan inom den kommunala skolan samt konfessionella inslag vid dessa

Ange vilken kategori av respondent du tillhör

- Lärarstudent
- Aktiv lärare

Ange kön

- Man
- Kvinna
- Annat

Ange ålder

- 19-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 60+

Hur ställer du dig till skolavslutningar innan sommarlovet som tar plats i kyrkan?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Hur ställer du dig till julavslutningar som tar plats i kyrkan?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Hur ställer du dig till luciafirande som tar plats i kyrkan?

- Mycket positiv

- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Motivera dina val på de 3 frågorna ovan

Kryssa i vilka avgörande faktorer som låg till grund för de svar som du gav på de tre ovanstående frågorna (observera att du bara skall kryssa i de faktorer som låg till grund för dina föregående svar, inte alla påståenden som du eventuellt håller med om)

- Firandet i kyrkan är mest högtidligt (eller fint)
- Firandet i kyrkan är en viktig tradition
- Firandet i kyrkan ger oss historisk kontext
- Firandet i kyrkan ger oss religiös identitet
- Firandet i kyrkan är en del i att bejaka vårt kulturarv
- Firandet i kyrkan fungerar bra på många orter, således finns ingen anledning att förbjuda firande i kyrkan
- Firandet i kyrkan genererar intolerans
- Firandet i kyrkan är exkluderande mot andra religioner
- Firandet i kyrkan passar inte in i den mångkulturella skolan
- Firandet i kyrkan är oförenligt med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag
- Firandet i kyrkan är opassande då man bör hålla isär offentlig och kyrklig sfär
- Firandet i kyrkan rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell

Hur ställer du dig till att en gudstjänst genomförs i samband med skolavslutningar och högtidsfirande?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Hur ställer du dig till att någon form av predikan utförs i samband med skolavslutningar och högtidsfirande?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Hur ställer du dig till att en välsignelse delas ut i samband med skolavslutningar och högtidsfirande?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Hur ställer du dig till att en bön genomförs i samband med skolavslutningar och högtidsfirande?

- Mycket positiv
- Ganska positiv
- Ganska negativ
- Mycket negativ

Hur känner du inför att psalmer av konfessionell natur sjungs i samband med skolavslutningar och högtidsfirande?

- Ogillar starkt
- Ogillar något
- Gillar något
- Gillar starkt

Motivera dina val på de 5 frågorna ovan

Kryssa i vilka avgörande faktorer som låg till grund för de svar som du gav på de fem ovanstående frågorna (observera att du bara skall kryssa i de faktorer som låg till grund för dina föregående svar, inte alla påståenden som du eventuellt håller med om)

- De konfessionella inslagen gör firandet mer högtidligt (eller fint)
- De konfessionella inslagen är en viktig tradition
- De konfessionella inslagen ger oss historisk kontext
- De konfessionella inslagen ger oss religiös identitet
- De konfessionella inslagen är en del i att bejaka vårt kulturarv
- De konfessionella inslagen genererar intolerans
- De konfessionella inslagen är exkluderande mot andra religioner
- De konfessionella inslagen passar inte in i den mångkulturella skolan
- De konfessionella inslagen är oförenliga med skolans religiöst neutrala undervisningsuppdrag
- De konfessionella inslagen rimmar illa med att resten av skolmiljön skall vara icke-konfessionell